

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
TRAVMA VE AFET ÇALIŞMALARI UYGULAMALI RUH SAĞLIĞI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YETİŞKİN ERKEKLERİN ALGILADIKLARI BABA REDDİNİN UTANÇ
VE SUÇLULUK DUYGULARIYLA ARASINDAKİ İLİŞKİDE
ZİHİNSELLEŞTİRMENİN ARACI ROLÜ

SÜMEYRA AL

119507038

Prof. Dr. Işık KARAKAYA

İSTANBUL

2023

**Yetişkin Erkeklerin Algıladıkları Baba Reddinin Utanç ve Suçluluk
Duygularıyla Arasındaki İlişkide Zihinselleştirmenin Aracı Rolü**

**The Mediating Role of Mentalization in the Relationship Between Adult
Males' Perceived Father Rejection and Feelings of Shame and Guilt**

Sümeýra AL

119507038

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Işık Karakaya
İstanbul Bilgi Üniversitesi

(İmza)

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ahmet Tamer Aker
İstanbul Bilgi Üniversitesi

(İmza)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Şahika Gülen Şişmanlar
Kocaeli Üniversitesi

(İmza)

Tezin Onaylandığı Tarih: 08.05.2023

Toplam Sayfa Sayısı: 91

Anahtar Kelimeler

- 1) Ebeveyn Reddi
- 2) Utanç
- 3) Suçluluk
- 4) Zihinselleştirme
- 5) Baba-Erkek Çocuk İlişkisi

Keywords

- 1) Parental Rejection
- 2) Shame
- 3) Guilt
- 4) Mentalization
- 5) Father-Son Relationship

ÖNSÖZ

Çok değerli tez danışman ve hocam Prof. Dr. Işık Karakaya'ya teşekkür ederek başlamak istiyorum. Süreç boyunca olan desteği, erişilebilirliği, sabrı ve anlayışı benim için çok kıymetliydi.

Sevgili annem ve babam, öğrenim hayatım boyunca verdiğiniz desteğe minnettarım. Sevgili ağabeylerim, öğrenimim boyunca tarafınızdan hep gözetildim, teşekkür ederim. Hayatı yeniden öğretenlerim, varlıklarından güç aldığım biricik yeğenlerim Barış ve Selma, haberiniz olmadan hep motivasyon kaynağıydınız, çok teşekkürler!

Bu yoldaki en büyük destekçilerimden Ece, beraber düştük kalktık, okuduk araştırdık öğrendik. Hep yanımdaydın. Gerçek bir yol arkadaşısın.

Son dakika hayatıma dahil olup, tez düzenlememde otoritesini, sevgisini, şefkatini, çekirdeğini ve çayını benden esirgemeyen Gizem, Furkan, Yunus, Rabia, Eda, Zehra, Bahri ve Çiya'dan oluşan Nurdağı Affan ekibime kocaman teşekkürler!

Bu süreçteki bir başka kahramanım, Mehmet Ali. Her sıkıştığımda umudumu yeşerttin. Alanın dışında sıkılmadan benimle öğrendiklerin için, tüm yüksek lisans sürecime ettiğin eşlik için çok çok teşekkür ederim.

Ve kedi dostum Lulu. Dünyanın en güzel oyun arkadaşısın. Sürecimde bir an olsun yalnız bırakmadın, sen olmasan olmazdı.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.1. BABALIK	4
1.1.1. Tarihsel Süreçte Değişen Aile Yapısı.....	4
1.1.2. Yeni Baba Roller ve Baba Katılımı.....	6
1.1.3. Baba-Erkek Çocuk İlişkisi.....	7
1.2. EBEVEYN KABUL-RED KURAMI	9
1.2.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu.....	10
1.2.2. Ebeveyn Kabul Reddinin Alt Kuramları	12
1.2.3. Kişilik Alt Kuramı.....	12
1.2.4. Baş Etme Alt Kuramı.....	15
1.2.5. Sosyokültürel Sistem Modeli ve Alt Kuramı.....	16
1.2.6. Baba Reddi ile İlgili Yapılmış Araştırmalar	17
1.3. UTANÇ VE SUÇLULUK.....	17
1.4. ZİHİNSELLEŞTİRME	19
1.4.1. Zihinselleştirme ve Baba Reddi.....	21
1.4.2. Zihinselleştirme ve Utanç-Suçluluk	22
1.5. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	22
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
YÖNTEM.....	24
2.1. EVREN VE ÖRNEKLEM	24
2.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	24
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	24
2.3.1. Demografik Bilgi Formu	25

2.3.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ)- Yetişkin Kısa Formu	25
2.3.3. Zihinselleştirme Ölçeği (ZÖ)	26
2.3.4. Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ)	27
2.4. İŞLEM.....	27
2.5. VERİLERİN ANALİZİ	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	29
BULGULAR.....	29
3.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKİ BULGULAR.....	29
3.2. KULLANILAN ÖLÇEKLERİN TANIMLAYICI ANALİZ BULGULARI	32
3.3. ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	33
3.3.1. Çocukluk Döneminde Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi	33
3.3.2. Anne Eğitim Durumuna Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi.....	35
3.3.3. Baba Eğitim Durumuna Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi	35
3.3.4. Çocukluk Döneminde Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi	38
3.3.5. Çocukluk Dönemindeki Anne-Çocuk İlişkisine Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi	38
3.3.6. Çocukluk Döneminde Bakım Verenlere Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi	39
3.4. ARAŞTIRMADAKİ ANA DEĞİŞKENLERİN İLİŞKİSİ.....	40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	42
TARTIŞMA	42
SONUÇ ve ÖNERİLER	50
KAYNAKÇA	51
EKLER.....	70
EK 1 :Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	70

EK 2: Demografik Bilgi Formu	71
EK 3: Yetişkin EKRÖ (Kısa Form): Baba	73
EK 4: Zihinselleştirme Ölçeği	76
EK 5: Suçluluk Utanç Ölçeği (SUTÖ).....	78
EK 6: Etik Kurul Değerlendirme Sonucu	80

KISALTMALAR

EKAR	Ebeveyn Kabul Red Kuramı
EKRÖ	Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği
SUTÖ	Suçluluk-Utanç Ölçeği
ZÖ	Zihinselleştirme Ölçeği

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Baba Katılımı Sınıflandırması	7
Şekil 1.2 Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın Sıcaklık Boyutu	11

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Verileri	29
Tablo 3.2 Ölçeklerin Tanımlayıcı Analiz Bulguları	33
Tablo 3.3 Ailenin Ekonomik Düzeyinin Baba Reddine Göre İncelenmesi	34
Tablo 3.4 Ailenin Ekonomik Düzeyinin Zihinselleştirme Puanına Göre İncelenmesi	34
Tablo 3.5 Ailenin Ekonomik Düzeyinin Utanç Puanına Göre İncelenmesi	35
Tablo 3.6 Ailenin Ekonomik Düzeyinin Suçluluk Puanına Göre İncelenmesi	35
Tablo 3.7 Baba Reddinin Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi.....	36
Tablo 3.8 Sıcaklık Boyutunun Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi.....	36
Tablo 3.9 Zihinselleştirmenin Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi.....	37
Tablo 3.10 ZÖ Diğerleri Boyutunun Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	37
Tablo 3.11 Çocukluk Döneminde Bakım Verenlere Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi.....	40
Tablo 3.12 Çocukluk Döneminde Bakım Verenlere Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi	41

ÖZET

Bu çalışmada, yetişkin erkeklerin algıladıkları baba reddinin utanç ve suçluluk duygularıyla arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin aracı rolünün araştırılması amaçlanmıştır. Baba reddinin yaşamın erken döneminde, çocuklukta, ergenlikte ve beliren yetişkinlikte olduğu gibi yetişkin örnekleme de suçluluk ve utanç duygularının varlığında oynadığı rolün araştırılması hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini 30-40 yaşları arasındaki 50 erkek katılımcı oluşturmuştur. Başlangıçta yüksek baba reddi algılayan örnekleme ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak katılımcıların yalnızca %30'u yüksek baba reddi algıladığından dolayı, konunun kabul-red olarak çalışılmasına karar verilmiştir. Bu durum örneklem sayısının az olmasının nedenini açıklamaktadır.

Araştırma verileri, Demografik Bilgi Formu, Yetişkin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği, Suçluluk-Utanç Ölçeği ve Zihinselleştirme Ölçeği kullanılarak çevrimiçi olarak toplanmıştır. Tüm katılımcıların gönüllü onamları alınmıştır. Pearson korelasyon analizi sonucunda baba reddiyle utanç ve suçluluk duyguları arasında ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu bulgu sebebiyle zihinselleştirmenin olası aracı rolü incelenememiştir. Bununla beraber, utanç ile zihinselleştirmenin alt boyutu olan benlik arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Öte yandan utanç ile zihinselleştirmenin bir başka alt boyutu olan motivasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Suçluluk ile zihinselleştirme ve zihinselleştirme alt boyutu olan motivasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular alanyazın doğrultusunda tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn Reddi, Utanç, Suçluluk, Zihinselleştirme, Baba-Erkek Çocuk İlişkisi

ABSTRACT

In this study, it was aimed to investigate the mediating role of mentalization in the relationship between adult males' perceived father rejection and feelings of shame and guilt. It is aimed to investigate the role of father rejection in the presence of feelings of guilt and shame in the adult sample as well as in early life, childhood, adolescence and emerging adulthood. The sample of the study consisted of 50 male participants between the ages of 30-40. Initially, it was aimed to reach the sample that perceived high father rejection. However, since only 30% of the participants perceived high father rejection, it was decided to study the subject as acceptance-rejection. This explains the reason for the small sample size.

Research data were collected online using Demographic Information Form, Adult Parent Acceptance-Rejection Scale, Guilt-Shame Scale and Mentalization Scale. Voluntary consent was obtained from all participants. As a result of Pearson correlation analysis, it was concluded that there was no relationship between father rejection and feelings of shame and guilt. Due to this finding, the possible mediating role of mentalization could not be examined. However, there was a significant negative correlation between shame and the self, which is the sub-dimension of mentalization. On the other hand, a positive and significant relationship was found between shame and motivation, which is another sub-dimension of mentalization. It was concluded that there is a positive and significant relationship between guilt and motivation and mentalization which is the sub-dimension of mentalization.

Keywords: Parental Rejection, Shame, Guilt, Mentalization, Father-Son Relationship

GİRİŞ

Bebeğin dünyaya gelmesiyle beraber, çocuğun duygusal ve zihinsel gelişimi, erken dönem ilişkilerin gelişimi tipik olarak anne, baba ve çocuk olmak üzere en az üç kişiye bağlıdır (von Klitzing, 2002). Anne-baba ile kurulan erken dönem ilişkilerinin çocuğun ruhsallığının gelişiminde yapıtaş olduğu, hayatın ilerleyen dönemlerinde de erken dönem ilişkilerinin yansımalarının devam ettiği günümüz psikoloji literatüründe kabul edilen bir gerçekliktir. İçine doğulan aile ortamının, bakım verenin davranışının niteliğinin hangi değişkenlerinin yetişkinlikte psikolojik belirtilerin ortaya çıkmasında etkili olabileceğine dair araştırmalar devam etmektedir. Çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul reddi, psikolojik belirtilerle ilgili bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan birçok araştırmaya göre, çocuklukta algılanan kabulün ya da reddin, neredeyse dünyanın her yerinde bireyin gelecek yaşamında psikolojik uyumuyla yakın ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Rohner, 1999). Bununla birlikte psikolojik açıdan ebeveyn reddinin, ebeveyn kabulüne kıyasla kişilik gelişiminde daha fazla etki sahibi olduğu bilinmektedir (Rohner vd, 2005).

Ebeveyn davranışları ile benlik gelişimiyle ortaya çıkan utanç ve suçluluk duyguları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmalar, büyük ölçüde çocukluk veya daha erken dönemde ortaya çıkan utanç ve suçluluk duygusuna odaklanmıştır (Hart ve Matsuba 2007; Lagattuta ve Thompson 2007; Lewis 2007). Alan yazında çocukluk dönemine dair ebeveyn deneyimlerinin, daha ilerleyen yaşlarda utanç ve suçluluk duygularıyla ilişkilerini keşfetmeye yönelik az sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Bununla beraber suçluluk ve utanç duygularının da yetişkinlikte bazı psikolojik belirtilerin gelişmesinde rol oynadığı bilinmektedir (Tangney vd., 1992).

Benlik gelişimiyle ortaya çıkan bir başka kavram olan zihinselleştirme becerisi, erken dönem bakım veren ilişkilerinde duygusal aynalama gibi süreçler aracılığıyla gerçekleşmeye başlar (Fonagy & Target, 1998). Güvenli bağlanma ortamında, tepkilerine aynalama yoluyla yanıt alan çocuk zihinselleştirme

kapasitesinin farkına varır. Zihinselleştirme becerisi sayesinde bireyin, kendine ya da diğerine odaklı zihinselleştirme yaparak, geçmiş zorlu deneyimleri anlamlandırıp duygu ve düşüncelerini fark edebilmesi mümkündür. Çocukluk döneminde algılanan ebeveyn reddinin sonuçlarının yetişkin yaşama yansımalarını önlemede zihinselleştirmenin rol oynayabileceği düşünülmüştür. Ayrıyetten, gelişmiş bir zihinselleştirme becerisinin duyguları anlamlandırmayı kolaylaştırarak, yoğun utanç ve yoğun suçluluk eğiliminin önüne geçmede rol oynamasının mümkün olduğu düşünülmüştür.

Literatüre bakıldığında baba-çocuk ilişkisi kültüre göre farklılaşmakla birlikte, baba sevgisi ve babanın çocuk yetiştirmeye katılımı gibi önemli unsurlar ele alındığında, babaların da en az anneler kadar çocuğun gelişiminde rol oynadığı görülmektedir. Bununla birlikte anne baba tutumlarının beraber ele alındığı çalışmalar yaygın olmakla beraber doğrudan baba çocuk ilişkisine odaklanan daha sınırlı sayıda araştırma mevcuttur. Baba reddine yönelik yapılan araştırmalar da anne reddine nazaran literatürde daha az yer kaplamakla beraber bilişsel, duygusal ve davranışsal sorunlar gibi çok çeşitli gelişimsel sonuçlarla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu saptanmıştır (Khaleque, 2015). Spesifik olarak, yakın tarihli bir araştırma, babaları tarafından reddedildiklerini deneyimleyen çocukların daha fazla psikolojik uyumsuzluk gösterme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur (Carrasco ve diğerleri, 2019).

Ana değişkenlerin baba oğul ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Alanyazında çeşitli konularda anne kız, baba kız ilişkileri çalışılmış olsa da baba oğul ilişkisine odaklanan az sayıda çalışma mevcuttur. Var olan çalışmaların da madde-alkol kötüye kullanımı ve ataerkil ilişkiler bağlamında yapıldığı görülmüştür (Aktürk ve Yaman, 2021; Yüzer ve Demez, 2021). Ebeveyn kabul reddi araştırmalarında, 30-40 yaş örneklemiyle yapılan çalışmalara rastlanmamıştır. Beliren yetişkinlik kavramının literatüre girmesiyle birlikte genç yetişkin yaş aralığı da 30-40 (ya da belki 45) arasındaki yaş aralığına ilerlemiştir. Sanayileşmiş toplumlardaki çoğu insanın, genellikle yetişkinlikle ilişkilendirilen rollere 30 yaşında yerleşmeye başladığı görülmektedir. İstikrarlı çalışma hayatı,

evlilik, ebeveyn olma, uzun vadeli ortaklık ve maddi yatırımlar, 30lu yaşların yeni yaşam rolleri olmaktadır (Arnett, 2007). 30-40 yaş arası bireylerin stabil yaşama geçtiğini ve kimlik gelişimini tamamladığı varsayımından yola çıkarak örneklem seçiminde bu yaş aralığı tercih edilmiştir.

Bireylerin sık ve yoğun şekilde suçluluk ve utanç duygusu hissetmesi ve bu duygularla baş etmekte zorlanması, bireyin öfke duygusuna sığınarak şiddet davranışı gösterebilmesine neden olabilmektedir. Şiddet davranışı, kişinin kendisine ya da bir başkasına zarar vermesine yol açmaktadır (Gilligan, 2003). Dünya üzerinde pek çok kültürde, şiddete başvurma davranışlarında ve şiddet suçlarında, erkeklerin kadınların kıyasla üstünlüğü dikkat çekmektedir (Eren, 2009). Bu durum; baba reddiyle ilişkili olduğu düşünülen suçluluk ve utanç duyguları çalışılırken, örneklemin erkeklerden seçilmesinin nedenini açıklamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. BABALIK

Çocukların gelişiminde babaya atfedilen önem, anneye atfedilen öneme kıyasla hem literatürde hem kültürel bağlamda geri planda kalmıştır (Lamb, 2001). Son 40 yılda meydana gelen sosyal, ekonomik ve demografik değişimler, geleneksel anne-çocuk odaklı gelişimsel yaklaşımların modasının geçtiğini ve çoğu çocuğun deneyimlerini yansıtmakta yetersiz kaldığını göstermektedir (Calebra vd.,2000; Kalil vd., 2014). Bu durum, literatürde ihmal edilen baba ve babalık kavramının, giderek artan bir ilgi görmesine ve önemli araştırmaların konusu olmaya başlamasına yol açmıştır (Jackson, 1983; Deinhart, 1998).

Erkeklerin ve kadınların içinde bulunduğu toplum ve gelenekler, anne-baba kimliği edinme sürecinde oldukça önem taşımaktadır (Mercan ve Tezel, 2017). Günümüze gelindiğinde de babalığın her dönemin sosyoekonomik yapısına paralel olarak değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu bilgiler ışığında baba kavramının incelenmesi için öncelikli olarak aile kavramının ve tarihsel süreçteki değişiminin ele alınması doğru olacaktır.

1.1.1. Tarihsel Süreçte Değişen Aile Yapısı

Toplumun en küçük birimi ve temel yapıtaşı olarak kabul edilen aile kavramı (Edwards, 1969), antropologlar tarafından her zamana ve her mekana uygun bir şekilde tanımlanmaya çalışsa da tüm insanlar için genel geçer ve kapsayıcı bir tanım yapmak mümkün olmamaktadır (Geertz, 1965; Stephens, 1963). Bununla birlikte insanlık tarihinden bu yana şekil değiştirmiş olmakla beraber aile kavramının tarih boyunca var olduğunu söylemek mümkündür (Bilge Zafer, 2013). Kimi açılardan aileler her yerde aynı olsa da aile üyesi olarak kimin dahil edildiği, paylaşılan duygusal ortamlar, yaşam düzenlemeleri, ideolojiler, sosyal ağlar, akrabalık bağları, ekonomik koşullar gibi birçok yönden de farklılık gösterir (Skolnick ve Skolnick, 2014). Tarihsel bağlamda ailelerin benzer özellikleri incelendiğinde, aile sisteminin yanıt verdiği ortak konulardan birinin, dönemin koşullarına göre çocukların korunması, bakılması, büyütülmesi ve eğitim

verilmesi olduğu gör÷lmektedir (G÷ler ve Ulutak, 1992). Giddens (2012) aileyi, akrabalık bağları ile birbirine bağlanan, yetişkin üyelerinin çocuklara bakma sorumluluğunun olduğu bireylerden oluşan bir yapı olarak tanımlamıştır.

Üretim biçimlerinin değişmesiyle beraber dünyada toplumlar değişim göstermiş, aile yapısı da toplumsal değişime paralel olarak yapısı, işleyişi ve boyutları, bakımdan büyük dönüşümlere uğramıştır (Sayın, 1990; Köse, 2012). Kolonyal dönemde ev iş ayrımı henüz olmayıp evin ekonomisi için tüm aile beraber çalıştığından, baba çocuk etkileşimine de alan açılmıştır. Bu dönemde babalar otoriter, disipline eden, ahlaki dini konularda yönlendiren, çocuğun hayatındaki kararlarda son sözü söyleyen, duygusal yakınlıktan uzak bir rolde gör÷lmektedir (Boratav vd., 2018). Geleneksel toplumlarda aileler en az üç kuşağın birlikte yaşadığı, aile üyelerinin arasında cinsiyet ve yaşa bağlı hiyerarşik bir yapının olduğu, üyelerin ailenin ortak amacı doğrultusunda hareket ettiği, kazancın ortak olduğu geniş aile formundadır (Epik vd., 2016). Geleneksel geniş aile modelinde birliktelik ön planda olup, her türlü bireysellik en alt düzeyde gerçekleşmektedir (Gökçe, 1976). Aile yapısı gereği çocuk, aileye sosyal ve ekonomik katkı sağlayan bir başka üye olarak gör÷l÷p yakın denetim ve kontrol altında tutularak, merak etmesi, keşfetmesi, inisiyatif alması ve bireyselleşmesi yönünde teşvik edilmez. (Giddens, 2012; Fişek, 1993; Kağıtçıbaşı & Sunar, 1992). Bakım veren rolünü büyük oranda anne üstlense de ailenin diğer kadınlarıyla beraber çocuk büyüt÷l÷r. Baba, anneye nazaran çocuktan daha uzak olan ebeveyn rolündedir (Fişek, 2014). Sanayileşmeyle beraber, kentleşme ve kırdan kente göç artış göstererek ailelerin de yapısal olarak değişim gösterdiği, geleneksel aile tipinin yerini mahremiyetin yüksek olduğu, duygusal yakınlığın arttığı, bireyselleşmenin teşvik edildiği, çocuğa verilen değerin ve önemin arttığı modern çekirdek aile yapısı almıştır (Canatan vd., 2020; Giddens, 2012). Zaman içerisinde kadınların da iş gücüne katılımı, feminist akımlar, toplumsal cinsiyet normlarının konuşulmaya başlanmasıyla evin geçimini üstlenen baba rolü ve ataerkil tutum değişim göstermiştir (Boratav vd., 2018). Kadının aile gelirine ortak olması sonucunda, kadın erkek arasındaki aile içi iş bölümünde, babalar

kendi babalarına nazaran çocuk bakımına ve ev işlerine daha fazla katkı sağlamaya başlamıştır (Cowan ve Cowan, 2014).

1.1.2. Yeni Baba Roller ve Baba Katılımı

Çocuk sahibi olma eylemi tamamen biyolojik olsa da, baba olma süreci, tıpkı erkek olma süreci gibi, sosyal olarak inşa edilir. Babalıkla ilgili fikir ve idealler hem toplumdan topluma hem de belirli bir toplum içinde zamanla değişmeye devam eder (Morman ve Floyd, 2002). Baba olmak; erkeği duygusal ve psikolojik değişimlere gebe kılarak yeni deneyimler ve rolleri üstlenmesine neden olan, üst kuşak aktarımların babalık inşasında etkili olduğu karışık bir süreçtir (Arabacı Burakçı, 2019).

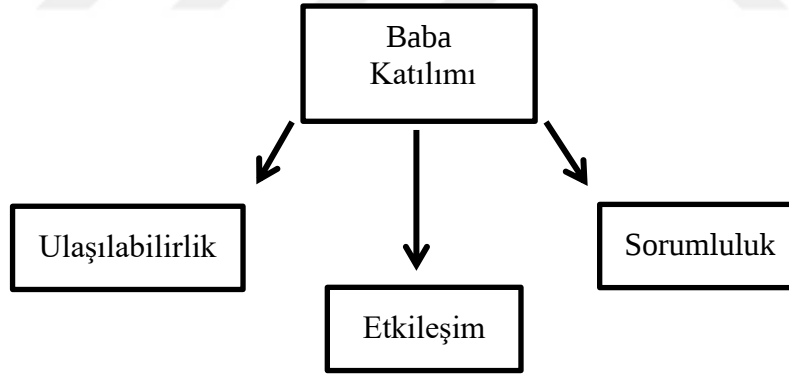
Günümüzde endüstrileşme sonucu kadınların aile içi statülerinin yükselmesiyle çocuklar ekonomik değer olmanın dışına çıkmış ve çocuk psikolojisi önem kazanmış, hem kadın hem erkek için cinsiyet rolleri konuşulmaya başlanmış, alışlagelmiş geleneksel kalıplardan uzaklaşan modern kadınlarla beraber erkekler de değişime uğramıştır (Kağıtçıbaşı, 2014; Varlıklar Demirkazık, 2021). Aile içi rol dağılımlarına da yansıyan bu durum beraberinde “yeni babalık” söylemini ortaya çıkarmıştır.

Amerika’da yeni bir babalık biçiminin varlığına dair en önemli tartışmalardan biri, eve ekmek getiren, evin lideri olan babanın artık bu özelliklerle iyi baba olmanın gerekliliklerini karşılamadığı görüşüdür (Pleck, 1987). 1980’lerden sonra babalar çocuklarına daha çok vakit ayırmaya başlamış, 2000’li yıllarda ise bakım veren rolü üstlenerek çocuğun yaşamına duygusal, fiziksel ve sosyal olarak katılım gösteren ortak ebeveyn haline gelmiştir (Adamsons ve Johnson, 2013).

Endüstrileşmenin yanında, baba bilincinin yükselişinde annelerin çocuğun hayatında tek ve en önemli sosyalleşme modeli olduğu varsayımına gelen eleştiriler etkili olmuştur. Anne çocuk etkileşiminin nicelik olarak fazlalığı, annenin kalite ve nitelik bakımından da babadan daha etkili olduğu kanısını

doğurmuştur. Babaların literatürde ihmal edilmesinin bir sebebi olarak da bu durumdan söz etmek mümkündür (Lamb, 1979).

“Baba Katılımı” sınıflandırması (Lamb, 1979), babalık rolünün dönüşümünü incelerken karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1). Ulaşılabilirlik alt boyutu, babanın fiziksel olarak varlığına işaret eder. Çocuk, hayatında babanın yer aldığının farkındadır. Ancak bu boyutta ilişkisel bir ulaşılabilirlik söz konusu değildir. Etkileşim alt boyutu, babanın çocuğun hayatına aktiviteler aracılığıyla katılımını anlatır. Beraber kitap okuma, film izleme, yemek yedirme gibi paylaşımları vardır. Aralarında aktif bir ilişki var olduğunu söylemek mümkündür. Sorumluluk alt boyutu, babanın çocuğun sorumluluğunu anneyle paylaşmasını, çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda her türlü bakım gereksiniminde ortak ebeveyn olarak orada oluşunu ifade eder. Çocuğunun ihtiyaçları doğrultusunda yanındadır; hastalandığında ilgilenir, doktora götürür. (Lamb, 1979; Pekel Uludağlı, 2017). Baba katılımı bu boyutların bütünüdür.

Şekil 1.1. Baba Katılımı Sınıflandırması, (Lamb 1979).

1.1.3. Baba-Erkek Çocuk İlişkisi

Sigmund Freud'un yazılarında, baba-oğul ilişkisi çoğu zaman gerilim ve rahatsızlık içeren bir ilişki olarak nitelendirilmiştir (Freud, 1933; Akt., Miller, 2013). Freud'a göre baba, ödipal dönemde oğlun anneyle yapışmasını, iç içe geçmesini engelleyen kişi olmak dışında, erkek çocuğun gelişimde rol sahibi

değildir (Watson-Phillips, 2017). İlerleyen yıllarda ise babalık üzerine yapılan araştırmalar, baba-erkek çocuk ilişkisine dair yeni pencereler açmıştır. Babanın oğlu dünyaya gelmeden onu zihninde taşıması, dünyaya gelme anında bağ kurması ve sonrasında kurduğu ilişki, çocuğun yaşamı boyunca duygusal, bilişsel, sosyal ve cinsiyet gelişim alanlarında doğrudan ve dolaylı etkili olmaktadır. (Beaton ve Doherty, 2007; Forste & Jarvis, 2007; Habib ve Lancaster, 2006). Mussen ve Rutherford (1963) ise erkek kimliğinin gelişiminde baba-oğul ilişkisinin doğasına vurgu yapmışlardır. Babadan algılanan şefkatli, sevecen tutumun; erkek çocukların toplumsal normlara uygun cinsiyet rolü geliştirmeleriyle doğrudan ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, babalarını cezalandırıcı ve tehdit edici olarak algılayan erkek çocukların, saldırganla özdeşleşme fikriyle uyumlu olarak "sert" erkeklik davranışlarında bulundukları sonucuna varmışlardır. Babanın şefkatli ve güçlü bir birey olarak algılanması önemliken, erkek çocuğun kişiliğine ve cinsiyet rolüne dair yapılan baskılar ise etkili olmamaktadır.

Baba erkek çocuk arasındaki ilişki, çocuğun yaşam boyu uyum becerileri göstermesinde de etkili olmaktadır. Sosyal, kişisel ve psikolojik uyum sağlamada başarılı erkekler, babalarını son derece anlayışlı ve ulaşılabilir, oldukça anlayışlı ve orta derecede müsait veya orta derecede anlayışlı ve oldukça müsait olarak algılamaktadırlar. Uyum sağlamada zorluk yaşayan erkekler ise, babalarını yüksek oranda müsait ama ilgisiz ya da sevgi dolu ancak erişilebilirliği düşük olarak algılamaktadır (Reuter ve Biller, 1973). Herzog (2001), erkek çocuğun hayatında, psikolojik ve fizyolojik olarak babanın var olmaması durumunda, çocuğun yeterince iyi baba özlemi içine girdiğine vurgu yapmaktadır. Bu özlem "baba açlığı" olarak tanımlanmıştır. Babanın oğlunun hayatında sevgi dolu ve duygusal anlamda güvenli ve tutarlı erişilebilirlikte olması yeterince iyi babayı tanımlarken, baba açlığı ise erkek çocukların öz kimlik ve cinsiyet rolü gelişiminde yaşayabileceği sorunlara işaret eder. Bu bilgilere paralel olarak Bowman (1993), terapiye gelen erkek danışanların, kendi babalarıyla geçmiş ve bugünkü ilişki

problemlerini ve baba rolü üstlendikten sonra yaşadıkları sorunları sık sık gündeme getirdiklerini belirtmiştir.

1970’lerde, Türk toplumunda baba-oğul ilişkisi, daha çok çatışma, duygusal mesafe ve yoksunluk içermekteydi (Boratav vd., 2018). Sancar (2009), erkeklerin babalarıyla ilişkilerini, mutsuz, mesafeli ve kopuk olarak bulgulamıştır. Erkeklerin tanımlarında babalar; baskıcı-otoriter, ilgisiz ve yetersiz iletişim sahibi olarak öne çıkmıştır.

Ebeveyn-çocuk ilişkisini inceleyen araştırma sonuçlarında, kız ve erkek çocukların zihinlerindeki baba temsilleri arasında da önemli ölçüde farklılık olduğu belirlenmiştir. Erkek katılımcıların baba algıları kadın katılımcılara göre daha yargılayıcı, cezalandırıcı ve kızgın olarak görülmektedir (Sunar, 2002; Sefer, 2006). Babaların kız ve erkek çocuklarına karşı sevgi ifadelerinde de farklılıklar olduğu belirtilmiştir. Babalar oğullarına karşı “Seni seviyorum.” gibi doğrudan sözlü ifadeler veya sarılma gibi jestler yerine, onlara destekleyici faaliyetlerde bulunarak, yardım ederek sevgi ifadesinde bulunmaktadır (Morman ve Floyd, 1999).

1.2. EBEVEYN KABUL-RED KURAMI

Yeni doğmuş insan yavrusu, bakım verenleri başta olmak üzere aile bireyleri üzerinden dünyayla ilk temasını kurar. Bebeğin dünyaya gelmesinden itibaren ebeveynin çocuğuyla kurduğu ilişki, kişiliğinin gelişiminde, davranış ve duyguların şekillenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir (Gürsoy, 2021). Literatürde ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğun gelecek yaşamındaki etkisine odaklanan birçok gelişim kuramı olduğu bilinmektedir. Bu kuramlardan biri olan Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR), 1960’lı yıllarda Ronald Rohner tarafından ortaya atılmış olup, çocukluk dönemine dair hatırlanan ebeveyn kabul-reddinin nedenlerine, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlikte kişinin duygusal, davranışsal ve sosyo-bilişsel gelişimi üzerinde doğurabileceği sonuçlara odaklanan, yaşam boyu gelişim ve sosyalizasyon kuramıdır (Rohner, 1980, 2004, 2021). Kuramda ebeveyn kavramı, biyolojik kökenli aile olarak görülmeyip uzun süreli temel

bakım veren kişi olarak tanımlandığından her çocuk için kapsayıcı bir şemsiye oluşturmaktadır (Rohner vd., 2005).

Ebeveynler aracılığıyla deneyimlenen sıcaklık, şefkat, ilgi, rahatlık, bakım, destek gibi unsurlar ebeveyn kabulü olarak, tüm bunların çocuğun hayatında az yer kaplaması veya hiç yer bulamaması, fiziksel ve psikolojik bakımdan düşmanca ve saldırganca davranışlara maruz kalması ise ebeveyn reddi olarak tanımlanmaktadır (Rohner vd., 2005; Rohner, 2021). Ebeveyn kabul reddi, kuramın sıcaklık boyutunu oluşturmaktadır. Yapılan birçok araştırmaya göre, çocuklukta algılanan kabulün ya da reddin, neredeyse dünyanın her yerinde bireyin gelecek yaşamında psikolojik uyumuyla yakın ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Rohner, 1999).

2000 yılı itibariyle teori ebeveynlerle sınırlı olmaktan çıkıp, yakın ilişkilerde bulunulan ötekileri de kabul red teorisi kapsamına almış olup ismi Kişilerarası Kabul Red Kuramı olarak güncellenmiştir. İsim ve vurgudaki bu değişikliğe rağmen, teorinin ön planında, çocukların ebeveyn kabul-reddi algılarının ve yetişkinlerin çocuklukta ebeveyn kabul-reddi hatıralarının kişinin duygusal, davranışsal ve sosyo-bilişsel gelişimi üzerinde yaşam boyu doğurabileceği sonuçlar yer almaktadır (Rohner, 2021). Bu tez kapsamında ebeveyn kabul-reddine odaklanılacaktır.

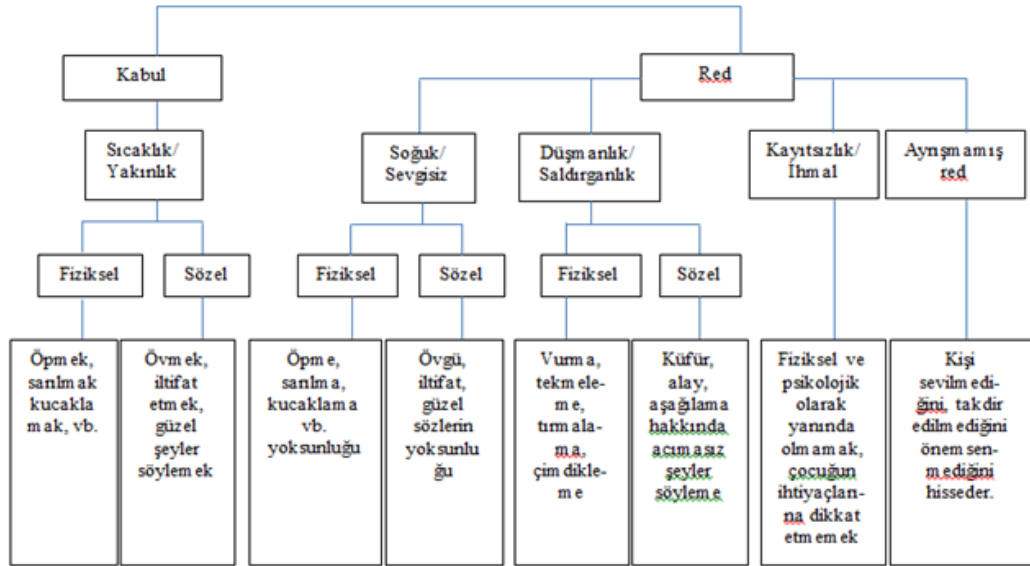
Kurama daha sonra eklenen kontrol boyutu, iki uğta yer alan aşırı izin vericilik ve aşırı kısıtlayıcılığı kapsamaktadır. Sıcaklık ve kontrol boyutu birbirinden bağımsız olup (Rohner ve Rohner, 1981), bu tez kapsamında sıcaklık boyutu ele alınmıştır.

1.2.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Ebeveyn kabul-reddi bir arada olacak şekilde ebeveynliğin sıcaklık boyutunu oluşturur. Çocuklukta her birey bakım verenlerinden az ya da çok sevgi deneyimlediği için bakım verenin çocuğuyla kurduğu duygusal bağı kalitesine bağılı olarak, kabul ve reddi bir boyutun iki ucu olarak düşünmek mümkündür

(Rohner, 2021). İçinde bulunulan ebeveyn çocuk ilişkisinde ya da yakın ilişkilerde, her birey bir miktar kabul veya red duygusu algılamakla birlikte, deneyimlenen ilişkideki duygusal bağın kalitesine göre bazıları kabul duygusunu bazıları ise red duygusunu daha fazla hissetmektedir (Rohner, 1986/2000). Kagan (1978) ebeveyn reddini, ebeveynlerin belirli bir dizi eyleminin sonucu değil, bu eylemler bağlamında çocuğun sahip olduğu inanç olarak tanımlamıştır. Bu nedenle kabul-red şeklinde kategorik bir sınıflandırma yapmak doğru değildir (Rohner, 1994).

Şekil 2’de görüleceği üzere ebeveyn kabul-reddi; diğerleri tarafından kişiye gösterilen, önemsenip önemsenmemeye dair fiziksel, sözel ve sembolik bütün emarelerin toplamıdır. Boyutun bir ucu, çocukların bakım verenlerinden algıladıkları sıcaklık, şefkat, rahatlık, ilgi, bakım, desteği ifade eden ebeveyn kabulü ile işaretlenir. (Rohner, 2021, 2005). Öpmek, sarılmak, onaylayan bakışlar gibi davranışlar ebeveyn kabulünün fiziksel öğeleriyken, onaylama, övme, iltifat etme ise ebeveyn kabulünün sözel öğelerini oluşturur (Rohner, 1986/2000).

Şekil 1.2. Ebeveyn Kabul Red Kuramı’nın Sıcaklık Boyutu (Rohner, 2021).

Boyutun diğer ucu olan ebeveyn reddi, sevgi öğelerinin ve davranışlarının yokluğunu, fiziksel ve psikolojik anlamda görmezden gelen, kırıncı davranış ve

duyguların varlığını ifade etmektedir. (Rohner, 2021, 2005). 60 yıldır devam eden kültürlerarası EKAR araştırmaları sonucunda ebeveyn reddi; sıcaklık boyutunda soğuk-sevgi göstermeyen, red boyutunda ise düşmanca-saldırgan, kayıtsız-ihmkar ve ayırışmamış şekilde red gösteren olacak şekilde dört gruba ayrılmaktadır (Rohner, 2004). Ayırışmamış red, kişinin örnek göstereceği somut bir davranış olmasa da ebeveynleri tarafından sevilmediği ve ilgilenilmediğini hissettiği duruma işaret etmektedir (Rohner vd., 2005).

1.2.2. Ebeveyn Kabul Reddinin Alt Kuramları

Ebeveyn Kabul Red Kuramı, kişilik alt kuramı, baş etme alt kuramı ve sosyokültürel sistemler olmak üzere üç alt kurama ayrılır (Rohner vd., 2005).

1.2.3. Kişilik Alt Kuramı

Kişilik alt kuramı, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul ve reddinin, bireyin yaşam boyu temel kişiliğine ve psikolojik sağlığına etkilerini tahmin etmeye ve açıklamaya çalışır (Rohner, 2004). Bu kuram, insanın evrim sürecinde biyolojik olarak, kendisi için önemli olan ötekilerden olumlu tepki alma ihtiyacı olduğu varsayımı üzerine geliştirilmiştir. Bilinçli olarak farkında olunsun ya da olunmasın, insanlar rahatlık, destek, bakım, ilgi vb. için arzu ve özlem duymaktadır. Bebekler ve çocuklar için olumlu tepki sağlayabilecek ötekiler, birinci dereceden bakım verenleri, ebeveynleri ifade etmektedir (Rohner, 2005). Yani, çocukların kendilerini güvende ve rahat hisetmeleri, bakım verenleriyle olan duygusal ilişkileriyle yakın ilişki içindedir. (Rohner vd, 2012).

Kişilik alt teorisi, dünya çapındaki tüm popülasyonlarda insanların karakteristik özelliği olan üç özel davranış biçimi olduğunu varsayar. İlk olarak, her yerdeki çocuklar ve yetişkinler, kültür, ırk, dil, cinsiyet ve benzeri diğer farklılıklardan bağımsız olarak, kendileri için önemli olan insanlar tarafından önemsenip kabul edildiklerini ya da önemsenmediklerini, reddedildiklerini anlarlar. İkincisi, evrensel olarak çocuklar ve yetişkinler, bağlanma figürleri tarafından kendilerinin kabul edildiğini veya reddedildiğini algıladıklarında, her

yerde aynı yedi ila on şekilde tepki verme eğilimindedir. Üçüncüsü, çocukluktaki kabul ve reddin etkileri yetişkinliğe ve yaşlılığa yayılma eğilimindedir (Rohner, 2021).

Ebeveyn kabulü-reddi kişiliğin sosyo-duygusal gelişimi için temel oluşturmaktadır (Rohner vd., 2005; Rohner, 1975). Psikolojik açıdan ebeveyn reddi, ebeveyn kabulüne kıyasla kişilik gelişiminde daha fazla etki sahibidir (Rohner vd, 2005). Olumlu tepki ihtiyacı yeterince karşılanmayan kişiler red algısına sahip olup, durumlar karşısında duygusal ve davranışsal olarak olumsuz zihin temsilleriyle otomatik şekilde cevap verme eğilimindedirler (Khaleque ve Rohner, 2012). Dil, din cinsiyet, yaş, etnik kökenden bağımsız olarak, yeterince sıcaklık ve şefkat deneyimleyemeyen bireylerde, algılanan ebeveyn reddinin yoğunluğuna bağlı olarak, kişilik özelliklerinde (1) bağımlılık ya da savunucu bağımsızlık, (2) düşmanlık ve saldırganlık, (3) olumsuz öz-saygı, (4) olumsuz öz-yeterlik, (5) duygusal tepkisizlik, (6) duygusal tutarsızlık ve (7) olumsuz dünya görüşü ortaya çıkar (Rohner vd., 2005).

Bağlanma figürlerinden duygusal destek, özen, bakım, ilgi, dikkat vb. davranışlar beklemek, bunlara psikolojik olarak özlem duymak bağımlılık olarak tanımlanır (Rohner vd., 2012). Bu istek, çocuklarda genellikle fiziksel temas arzusu üzerinden şekillenir. Bebeklerde ve çocuklarda ansız ayrılıklardan sonra temas isteği, sarılmak istemek şeklinde kendini gösterirken, yaş aldıkça bu beklenti, zor zamanlarda sembolik bir biçimde ortaya çıkmaya başlar (Rohner, 2004).

Red algılayan çocuklarda, temasa, ilgi duyulmaya, görüldüğünü hissetmeye olan ihtiyaç artarak bu durum yapışkan davranışlar geliştirmesine neden olup bağımlılıkla ilişkilendirilir. Öte yandan daha fazla kabul algılayanlar, sıcaklık ve güven ihtiyacı yeterince karşılandığı için bağımlı olanlara nazaran yakın ötekilerden ilgi ve desteğe yönelik fazla beklentide bulunmazlar (Rohner, 1980, 2004). EKAR Kuramı'nda incelenen tüm kişilik yatkınlıklarında olduğu gibi, evrensel olarak insanlar az bağımlı, çok bağımlı ya da bağımsızlık boyutunda

bir yere yerleştirilebilir (Rohner vd., 2005). Ancak reddedilme olasılığının yol açacağı öfke ve psikolojik acıyla baş etmekte zorlanan çocuklar, insanın bağımlılık ihtiyacını yok sayıp, destek ve bakım ihtiyacını reddederek savunmacı bağımsızlık özellikleri gösterebilirler. (Rohner, 2019, 2004). Bağımlı özellik gösteren çocuklar, zor zamanlarında yapışkan özellikler göstermeye devam ettikçe bir süre sonra beklentilerine cevap alamamaya başlarlar. Red durumu bu şekilde kısır döngü haline gelirken, çocuğun algıladığı red düzeyi artarak sevgi, ilgi ve destek ihtiyacını istemekten kendini geri çekip, duygusal anlamda kapanarak savunmacı bağımsızlık özellikleri gösterebilirler (Rohner, 2019).

Reddedilme algılayan çocuklarda hissedilen öfke ve kızgınlık duygularıyla ilişkili olarak düşmanlık ve saldırganlık gibi kişilik özellikleri görülebilmektedir. Düşmanlık kavramı öfke ve kızgınlık duygusuyla ilişkilendirilirken; saldırganlık kavramı ise öfke ve kızgınlık duygularının davranışa yansımış halidir. (Rohner ve Brothers, 1999; Rohner, 2005). Reddedilmenin yarattığı psikolojik acı sebebiyle ortaya çıkan yoğun öfke ve içleme hali, çocukta aktif ya da pasif saldırganlığa dönüşebilmenin yanında, çocuğun saldırgan davranışlarının kontrolünde sorun yaşamasına neden olabilir (Rohner vd., 2012). Düşmanlık, öfke gibi acı veren yoğun duygular anlamlandırılmakta zorlanılarak dışlanabilir. Bu durumda bu yıkıcı duygular, rüyalarda sembolik olarak ortaya çıkabileceği gibi farkında olmadan başka davranış biçimlerine de dönüşebilmektedir (Rohner, 1980, 2015).

Çocukların dünyadaki ilk ilişkilerini kurduğu bakım verenleri tarafından red algılamalarının bir başka sonucu, olumsuz özsaygı, olumsuz özyeterlik hissetmeleri ve olumsuz dünya görüşüne sahip olmalarıdır. Özsaygı, bireylerin kendilerine duyduğu saygı ve kendilerine verdiği değer olarak tanımlanırken öz yeterlik; görevler karşısında kendini yetersiz hissetme, becerilerini, yeteneklerini devalüe ederek kendine güvenmeme olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2015). Sevilmediklerini, istenmediklerini, değer verilmediklerini düşünmeleri, çocuğun bu durumu genelleyerek tüm insanlar tarafından kabul edilmeyeceğine inanmasına ve kendisini olumsuz algılamasına yol açmaktadır (Rohner vd, 2005). Ebeveynleri tarafından red algılayan çocuklar, olumlu bir benlik inşa etmekte

zorlanmaktadırlar. Yeterince kabul algılayan çocuklarda ise özsaygı ve özyeterlik gelişimi zihinsel olarak çarpıtılmamıştır. Kuram reddedilen kişilerin, önemli ötekilerden algıladıkları olumsuz duyguları içselleştirdiği için düşük öz saygı ve olumsuz öz yeterlik geliştirebileceğine vurgu yapmaktadır. Bu sebeple zihinsel çarpıtmalar düzenlendiğinde, kendine güven ve öz saygı gelişim gösterebilmektedir. (Rohner, 2016).

Reddedilmenin bir diğer sonucu, duygu düzenlemede ve duygusal tepkilerde ortaya çıkan zorlanmalardır. Kişi stres yaratan durumlarla karşılaştığında, reddedilmenin getirisi olan yetersiz başa çıkma kapasitesiyle kendini düzenlemede, duygularını stabilize etmekte güçlük yaşar (Rohner, 2016). Kabul algısı yüksek olanlara kıyasla duygusal iniş çıkışlarının fazla olduğu bilinmektedir. Red algısı, zamanla kişinin kendini güvende hissetmeyip içe kapanmasına, etrafıyla yakın ilişki kurup sıcak ve duygusal paylaşımlar yapmasına engel olarak duygusal tepkisizliğe yol açabilir (Rohner ve Rohner, 1980). Reddedilmenin getirisi olan yıkıcı duygularla tekrar tekrar karşılaşmaktan kaçınarak kendilerini duygusal manada izole edebilirler (Rohner, 2015).

1.2.4. Baş Etme Alt Kuramı

Baş çıkma alt kuramı, çocuklukta ebeveyn reddi algılanmasının verdiği yoğun psikolojik acıya rağmen, bazı kişilerin psikolojik uyum sağlayabilmesi ve duygusal açıdan iyi bir gelişim gösterebilmesinden yola çıkarak olumsuzluklar ile baş etmelerini kolaylaştıran sebeplere odaklanmıştır (Rohner vd., 2012). Bireylerin başa çıkma sürecini kolaylaştıran mekanizmalarla ilgili ‘‘Bazı insanların olumsuzluklar ve yaşanan acılar karşısında baş etmesini kolaylaştıran faktörler nelerdir?’’ sorusu literatürde başka araştırmaların da konusu olmuş, ancak bu soruya kesin olarak yanıt bulunamamıştır. Bu yüzden kuramsal ve ampirik olarak başa çıkma alt kuramının EKAR’ın en az gelişmiş kısmı olduğunu söylemek mümkündür. Rohner ve Lansford (2017), reddedilmenin olumsuz etkilerine ve acısına rağmen; reddedilme ile daha iyi baş edebilen bireylerin açık bir biçimde ayrılmış benliğe, öz belirleme becerisine ve kişiselleştirmeme

kapasitesine sahip olduğunu savunmaktadır. Bu sosyo bilişsel beceriler sayesinde birey hayatının sorumluluğunu üstlenebilir, inisiyatif alabilir, benmerkezcî düşünmez (Rohner vd., 2005). Baş etmeyi kolaylaştıran bir diğer etken, diğer tüm red koşulları aynı olsa bile bireyin sıcak ve kapsayıcı bir ilişki kurabildiği bağlanma figürlerinden birinin varlığıdır (Rohner, 2016).

Kuramda kabul algılamasına rağmen, red algısı olan kişilerde görülmesi beklenen psikolojik problemlere sahip olanlar ‘‘sorunlu (trouble), red algısına rağmen belirti göstermeyen ya da daha az gösteren, psikolojik uyumu yüksek kişiler ise ‘‘baş edici (copers)’’ olarak tanımlanmıştır (Rohner vd., 2003). Başa çıkma alt kuramı kapsamında, duygusal başa çıkma ve araçsal başa çıkma davranışlarına sahip iki tip birey incelenmektedir. Duygusal başa çıkanlar, bakım verenlerden önemli ölçüde red algılamasına rağmen, sağlıklı duygusal gelişim göstermiş, psikolojik rahatsızlık geliştirmeyen bireylerdir. Araçsal başa çıkanlar ise üstlendikleri görevleri layığıyla tamamlayan, işte veya akademik alanda başarılı olan ancak red algısı sonucu beklenen belirli psikopatolojilerden muzdarip veya zayıf psikolojik uyumu olan bireylerdir (Rohner, 2016).

1.2.5. Sosyokültürel Sistem Modeli ve Alt Kuramı

Sosyokültürel sistem modeli ve alt kuramı, ebeveyn kabul red davranışlarının içinde bulunan aile yapısından, toplumdan, sosyokültürel çevreden etkilendiğini öne sürmektedir (Rohner, 2016). Aynı toplum içinde ya da dünyanın genelinde neden kabul red tutumlarının farklılaştığı, neden kimi ebeveynlerin sıcaklık ve yakınlık özellikleri gösterirken kimi ebeveynlerin kayıtsız, ihmal eden, düşmanca bir tutum sergilediği soruları alt kuramın araştırma konusu olmuştur (2017, Rohner vd., 2005). Bu tutum farkına yol açan etmenler incelendiğinde ebeveyn ve çocuğun kişilik özelliklerinin kabul red sürecinde önemli bir etken olduğu sonucuna varılmıştır. Ebeveyn çocuk ilişkisi iki uçlu düşünüldüğünde, çocuğun mizacı ve kişilik özellikleri ebeveynin kabul red davranışlarında önemli bir unsur olabilirken, kabul red davranışları da çocuğun kişilik gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Rohner, 2017). Bununla beraber,

genç ve düşük gelir seviyesine sahip olmak, sosyal destekten yoksun olmak ve bekar ebeveyn olmak, reddedilme davranışının ortaya çıkmasında büyük risk faktörleri olarak görülmektedir (Rohner ve Khaleque, 2008).

1.2.6. Baba Reddi ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Pek çok kültürde temel bakım veren olarak anneler görülmeye devam edildiğinden, kabul red araştırmalarında anne çocuk ilişkileri daha fazla pay sahibi olmuştur. Oysa psikolojik problemlerin gelişiminde, baba kabul-reddi anne kabul reddiyle benzer etkilere sahiptir. Hatta algılanan baba reddinin olumsuz sonuçlarının algılanan anne reddine kıyasla daha fazla da olabildiği belirlenmiştir (Rohner; 2016, Deniz, 2014; Rohner, 1998; Veneziano ve Rohner, 1998). Algılanan baba reddinin, anne reddine kıyasla çeşitli öz bilinçli duygularla daha güçlü bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (Meesters vd., 2017). Türkiye’de yapılan ebeveyn-red kabul araştırmalarından bazıları, algılanan baba reddinin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığını ve erkeklerin red algılarının kadınlardan daha yüksek olduğunu bulgulamıştır (Ünüböl, 2011; Abacı, 2018; Geyik, 2018; Dural ve Yalçın, 2014).

1.3. UTANÇ VE SUÇLULUK

Utanç ve suçluluk, yaşamın erken yıllarında gelişmeye başlayan ve çeşitli psikopatolojilerle ilişkili olan öz bilinç duyguları arasında yer alır (Parisette-Sparks vd., 2017). Öz bilinç duyguları, temel duygulardan (öfke, korku, şaşırma, iğrenme, neşe ve üzüntü) farklı olarak benlik gelişimiyle ortaya çıkar (Lewis vd., 1989). 24 ay itibarıyla utanç ve suçluluk gibi duyguları deneyimlemek için temel bilişsel kazanımları elde etmiş olan çocuk, ötekiyle kurduğu ilişkide karşıdan gelen duygular ve değerlendirmelere daha fazla ilgi duymaya başlar (Tracy vd., 2007). Piers ve Singer, utancı ego ve ego ideali, suçluluğu ise ego ve süperegö arasında meydana gelen gerilim olarak tanımlamıştır. Benlik, ideal egonun hedeflerinden uzaklaştığında utanç, süperegönün kurallarına uymadığında ise suçluluk duygularıyla karşı karşıya kalır. Utanca, anne babanın ideallerini yaşatamamaktan doğan terk edilme korkusu yol açarken; suçluluğa ise

içselleştirilmiş anne baba standartlarına uygun davranılmadığında karşılaşılabilecek ceza ve kastrasyon korkusu sebep olmaktadır (Piers ve Singer, 1971). Burada bahsedilen korkular bilinçdışı korkular olarak düşünülmelidir.

Literatürde suçluluk ve utanç duygusunun genellikle beraber incelendiği görülmüştür. Bu iki duygu kimi zaman birbirinin yerine kullanılmış olsa da güncel araştırmalar ve psikolojik kuramlar, ikisinin birbirinden farklı yaşantılar sonucu ortaya çıkan ayrı duygular olduğunu ortaya koymuştur (Yaşa, 2012; Gevrekçi ve Çırakoğlu, 2017; Mintz vd., 2017). Günümüzdeki psikolojik kuramların birçoğu, bu iki duyguyu benlik/davranış üzerinden ayırtmışlardır (Gevrekçi ve Çırakoğlu, 2017). Utanç, genel yargılar ve beklentilerle örtüşmeyen durumlarda hissedilen, doğrudan benliğin olumsuz değerlendirildiği bir duyguyken suçluluk ise eylemlerin ve davranışların benlik tarafından olumsuz olarak algılanmasıdır (Lewis, 1971). Suçluluk duygusunda kişi durumu düzeltmeye dair güçlü bir istek duyarak gerilim hissetmektedir. Davranışın yol açtığı sorunu ortadan kaldırmaya yönelik özür dileme gibi telafi eylemlerinde bulunma ihtiyacı hissedebilir (Rosenberg, 1998). Sık ve yoğun şekilde hissedilen suçluluk ve utanç duygularıyla baş etmekte zorlanıldığında ise birey öfke duygusuna sığınarak şiddet davranışı gösterebilmektedir. Bu şiddet hem kendisine hem bir başkasına yönelebilir (Gilligan, 2003).

Utanç duygusunda birey kendini ötekilerden aşağıda hissederek yoğun bir rahatsızlık hisseder. Bu durum görünmez olma, saklanma, fark edilmeme arzularına yol açar (Lanksy, 2005; Tangney vd., 1996). Türk toplumunda utanç duyulduğunda kullanılan “*Yer yarılsa da içine girsem.*” cümlesi utancın kavramsal açıklamasıyla örtüşmektedir. Utanç duygusu hem içsel hem dışsal olarak deneyimlenebilir. Etrafin yargısı göz önünde bulundurulduğunda, ötekinin zihnindeki izlenimle meşgul olduğunda dışsal utanç; benliği kendini yargıladığı durumlarda ise içsel utanç ortaya çıkar (Gilbert, 2003).

Utanç duygusu Eric Erikson (1950), ‘un psikososyal gelişim kuramında, bir ile üç yaş arasını kapsayan Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe evresinde yer alır.

Bu dönem hem tuvalet alışkanlığının kazanıldığı hem de ebeveynlerle sosyal ilişkiler geliştirilmeye başlandığı bir sürece işaret eder. Tuvalet alışkanlığı kazanımı süresince kas kontrolünü öğrenen çocuk özerkliğini ve iradesini keşfeder. Özerkliğin kazanıldığı bu dönemde ebeveynlerden gelen fiziksel, sözel ya da sembolik olumsuz duygu ve tutumlar, çocuğu utanç duygusuyla tanıştırır.

Ebeveyn tutumlarıyla özbilinçli duyguların ortaya çıkışını ilişkilendiren bir başka kuramcı olan Lewis (1971); olumsuz çocukluk çağı deneyimlerine sebep olan ebeveynlerle özdeşleşmenin içsel bir tehdit uyandırarak suçluluk duygusuna, sıcak ve yakın duygusal ilişkiler kurulan ebeveynlerle özdeşleşmenin içsel bir hayranlık uyandırarak o temsile ulaşamaması durumunun utanç duygusuna sebep olduğunu belirtmiştir.

Çocukluk çağına yönelik algılanan ebeveynlikle ilgili geriye dönük çalışmalar, yetersiz ebeveynlik, ihmal ve reddedilme bildiren yetişkinlerin utanç duymaya daha yakın olduklarını bulmuştur (Claesson ve Sohlberg, 2002; Lutwak ve Ferrai, 1997; Gilbert vd., 1996). Anne ve baba tarafından reddedilme düzeyi arttıkça utanç eğiliminin arttığını, suçluluk eğiliminin ise zayıfladığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Deniz, 2014; Stuewig ve McCloskey, 2005). Ebeveyn tutumlarının suçluluk ve utanç duygusuyla ilişkisini 18-29 yaş aralığı için araştıran yakın tarihli bir araştırma, olumlu ebeveyn davranışlarının adaptif suçluluk duygusuna yol açtığını, olumsuz ebeveyn davranışlarının ise utanç duygusuyla ilişkili olduğunu bulgulamıştır (Mintz vd., 2017).

1.4. ZİHİNSELLEŞTİRME

Zihinselleştirme, çoğunlukla bilinç öncesi düzeyde gerçekleşen yaratıcı zihinsel aktivite olup, kişinin hem kendisinin hem diğer kimselerin davranışlarını, zihinsel durumlar (ör., beklentiler, istekler, duygular, inançlar, amaçlar ve nedenler) açısından algılamak ve zihinsel durumları birbiriyle ilişkilendirerek doğru olarak yorumlamak şeklinde tanımlanmaktadır (Fonagy vd., 2002; Fonagy ve Target, 2006). Zihin kuramı, zihin okuma, empati, bilinçli farkındalık gibi birçok kavram ile benzerlik göstermekle beraber bu kavramları da kapsayan daha

geniş bir tanıma sahiptir (Luyten vd., 2021; Choi-Khain ve Gunderson, 2008). Gelişim psikolojisindeki zihin kuramından farklı olarak zihin okuma becerisi gibi bilişsel becerilerden ziyade, zihinselleştirme kapasitesinin altında yatan tüm süreçlere odaklanmaktadır (Baron Cohen, 1995; Fonagy vd, 1998). Empati ve bilinçli farkındalık bireyin özüne, kendisine yönelik bir zihinselleştirme anlamına gelirken, zihin kuramı ve zihin okumada ötekini zihinselleştirmek söz konusudur (Luyten vd., 2020). Bu yüzden zihinselleştirmeyi şemsiye bir kavram olarak düşünmek mümkündür. Literatürde zihinselleştirme kavramı yerine, daha çok psikanalitik kuramın terimi olan ‘yansıtıcı işleyiş’ kavramı da sıklıkla kullanılmaktadır (Fonagy ve vd., 1998).

Zihinselleştirme becerisi, kişinin kendi içsel süreçlerinden ve yaptığı gözlemlerden yola çıkarak kendisinin ve ötekilerin davranışları hakkında tahmin yürütebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Fonagy ve Target, 1997). İnsanın zihni karmaşık bir yapı olduğundan dolayı, yüzde yüz doğru bir çıkarım yapmak mümkün olmamaktadır. Bu durum imgesel bir çıkarım yapıldığı anlamına gelmekle beraber hatalı tahminler yapılması da olası hale gelir. (Bateman ve Fonagy, 2019). Yani zihinselleştirme süreci sonunda elde edilen çıktı insan zihninin doğası gereği kesinlik içermemektedir. Zihinselleştirme kapasitesi yüksek bireyler, kendilerinin ve ötekilerin zihinsel durumları hakkında yorumda bulunurken belli bir noktaya kadar doğruluk sağlayabileceklerini kavramışlardır. İnsan zihninin doğası gereği, daha kesin bir çıkarım yapmanın mümkün olmadığını, her zaman bir miktar belirsizlik (opaqueuness) kalacağının farkına varmıştır (Fonagy ve ark., 2016). Zihinselleştirme becerisi daha yoğun dikkat göstererek bilinçli, açık ve amaca yönelik olarak kullanılabileceği gibi, örtük, daha düşük bir farkındalıkla kendiliğinden gelişen sözel olmayan şekilde de kullanılabilir (Luyten vd., 2020).

Bir bebeğin dünyayla ilk temasını ebeveynleri üzerinden kurduğunu düşündüğümüzde, duygusal gelişimi kadar zihinsel gelişiminde de ailenin davranışları rol oynamaktadır. Zihinselleştirme becerisi, anne bebek arasındaki erken dönem bağlanma stiliyle oldukça yakın bir ilişki içindedir. Bir bilişsel

beceri olmasının yanında temel bakım veren ve çocuk arasındaki sosyal ilişkide gelişmektedir. Güvenli bağlanma ortamı sıcaklık ve yakınlık hissiyatının ağır bastığı bir ilişkide, bakım veren tarafından aynalanarak kendi zihinselleştirme kapasitesinin farkına varır (Fonagy vd., 2002). Çocuğun zihin durumlarına ve duygusal tepkilerine duyarlı bir ebeveyn, örtük ya da sözel bir biçimde bunları yansıtarak çocuğun kendi zihin durumlarını fark etmeye başlamasına yardımcı olur (Halfon ve Coşkun, 2021). Zihinselleştirme kapasitesi düşük ebeveynlerin, çocuğun zihinsel durumuna yetersiz duyarlılıkta süregelen bir tepki vermesi, zihinselleştirme gelişimini zorlaştırır ve benlik gelişiminde bozukluklar ortaya çıkabilir. (Fonagy vd., 2018). Temeli erken dönemde oluşsa da ergenlik ve yetişkinlik döneminde zihinselleştirme becerisi gelişmeye devam eder (Karterud ve Bateman, 2010).

Zihinselleştirme kavramı ilk olarak Fonagy ve meslektaşları tarafından borderline kişilik bozukluğu olan hastalarla yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak geliştirilmiştir (Allen vd., 2003 ; Bateman ve Fonagy, 2012). Günümüzde ise travma sonrası stres bozukluğu, yeme bozuklukları ve depresyon gibi bir dizi bozukluğu tedavi etmek için klinik bir çerçeve olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır (Bateman ve Fonagy, 2010).

1.4.1. Zihinselleştirme ve Baba Reddi

Zihinselleştirme becerisinin, bireyin sahip olduğu olumsuz çocukluk deneyimlerine, duyarsız ebeveyn bakımına ve ebeveyn reddine karşı koruyucu bir faktör olabileceği belirtilmiştir (Fonagy vd., 2002). Zihinselleştirme; bireylerin olumsuz bakım alma geçmişlerini yeniden gözden geçirmelerine, geçmiş deneyimler hakkında ne düşündükleri ve ne hissettiklerine bakabilmelerine, bakım verenden ihtiyaç duydukları ancak alamadıkları şeyleri anlamalarına yardımcı olarak geçmiş deneyimleri bağlamında tamponlayıcı bir rol oynayabilir (Borelli vd., 2021).

Birincil bakım verenleri aracılığıyla zihinselleştirme becerisi geliştirme avantajına sahip olmayan kişiler, zihinselleştirme kapasitelerini yaşamın ilerleyen

dönemlerinde, kendini yansıtmaya veya psikoterapi yoluyla diğer bağlanma ilişkileri yoluyla geliştirebilir (Suchman ve diğerleri, 2017).

1.4.2. Zihinselleştirme ve Utanç-Suçluluk

Son yıllarda yapılan beyin görüntüleme çalışmaları hem suçluluk hem de utançın zihinselleştirmeyle de ilişkili beyin bölgesi olan temporoparietal bağı (TPJ) aktive ettiğini bulmuştur (Takahashi vd., 2004; Finger vd., 2006; Wager vd., 2011; Mich vd.; 2014; Xu vd., 2022). Ayrıca Zihin Teorisi'nde öne çıkan medial prefrontal korteks, temporal kutup, STS ve amigdala alanlarının da suçluluk ve utanç duygularıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Gallagher ve Frith, 2003). Zihinselleştirme ve öz bilinç duygularından olan utanç ve suçluluk, bireyin toplumsal hayata adaptasyonunda önemli yere sahiptir. Utanç ve suçluluk, bireyin benliği ve ortaya koyduğu davranışla ilişkiliyken, zihinselleştirme becerisi de benlikte olan biteni anlama ve başkalarının duygu ve davranışlarını anlamlandırmayı sağlar. Hem benzer beyin bölgelerinin bu işlevlerden sorumlu olması hem de hayattaki karşılıklarının benzer mekanizmalara dayanması, zihinselleştirme, utanç ve suçluluğun evrimsel süreçte beraber geliştiğini düşündürmektedir (Gevrekçi ve Çırakoğlu, 2017).

1.5. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, yetişkin erkeklerin algıladıkları baba kabul-reddinin utanç ve suçluluk duygularıyla ilişkisinde zihinselleştirmenin aracı rolünü incelemektir. Türkiye'de yapılan çalışmalar erkeklerin kadınlara kıyasla babalarından daha fazla red algıladığı sonucuna ulaşmıştır. Literatürde yetişkinlerin kabul red algılarını inceleyen araştırmaların anne baba kabul reddini beraber ele aldığı ve örneklemin hem kadınlardan hem erkeklerden oluştuğu görülmüştür.

Anne ve baba tarafından reddedilme düzeyi arttıkça utanç eğiliminin arttığı, suçluluk eğiliminin ise zayıfladığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Deniz, 2014; Stuewig ve McCloskey, 2005). Utanç duygusunun pek çok psikopatolojiyle

ilişkili olduğu bilinmektedir. Suçluluk duygusunun psikopatolojiyle olan ilişkisinde ise genel geçer bir kanı mevcut değildir. Bu bağlamda, baba kabul reddiyle benlik gelişimiyle ortaya çıkmaya ve gelişmeye başlayan utanç ve suçluluk duygularının ilişkisinde yine benlik gelişimiyle ortaya çıkan zihinselleştirme kavramının aracı rolüne bakılacaktır.

Bu tez kapsamında sınanması amaçlanan hipotezler aşağıdadır:

H₁. Algılanan baba reddi ve alt boyutları olan sıcaklık, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayırmamış red ile utanç duygusu arasında anlamlı ilişki vardır.

H₂. Algılanan baba reddi ve alt boyutları olan sıcaklık düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayırmamış red ile suçluluk duygusu arasında anlamlı ilişki vardır.

H₃. Zihinselleştirme ve alt boyutları olan diğerlerini zihinselleştirme ve zihinselleştirme motivasyonu ile utanç duygusu arasında anlamlı ilişki vardır.

H₄. Zihinselleştirme alt boyutu olan benliğe yönelik zihinselleştirme ile utanç duygusu arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır.

H₅. Zihinselleştirme ve alt boyutları olan diğerlerini zihinselleştirme ve zihinselleştirme motivasyonu ile suçluluk duygusu arasında anlamlı ilişki vardır.

H₆. Zihinselleştirme alt boyutu olan benliğe yönelik zihinselleştirme ile suçluluk duygusu arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır.

H₇. Algılanan baba reddi ile utanç duygusu arasındaki ilişkide zihinselleştirme aracı role sahiptir.

H₈. Algılanan baba reddi ile suçluluk duygusu arasındaki ilişkide zihinselleştirme aracı role sahiptir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu çalışmanın evrenini, 30-40 arasındaki yetişkin erkekler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. 30-40 yaş arası yetişkin erkeklerin örneklem olarak seçilmesinin nedeni, bu yaş grubundakilerin stabil yaşam dönemine geçmiş, kimlik gelişimini tamamlamış oldukları varsayımıdır. Araştırmaya toplam 82 kişi katılmıştır. Araştırma soruları için hazırlanan forma, daha yüksek baba reddi algılayan erkeklere ulaşabilmek adına, ön eleme sorusu olarak “Çocukken babanızla olan duygusal ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” maddesi eklenmiştir. Yanıtlar “yakın”, “orta”, “mesafeli” olarak belirlenmiştir. “Orta” ve “mesafeli” seçeneği seçen katılımcılarla araştırmaya devam edilmiştir. 32 kişi “yakın” seçeneğini işaretleyerek çalışmaya devam etmemiştir. “Orta” seçeneğini işaretleyen kişi sayısı 24, “mesafeli” seçeneğini işaretleyen kişi sayısı 26 olup, toplam 50 gönüllü katılımcıdan veri toplanmıştır.

2.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma baba reddi ile utanç ve suçluluk duygusu arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin aracı rolünün ele alındığı ilişkisel tarama modeline göre tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modelleri; bir ya da daha fazla sayıda değişken arasındaki ilişkiyi neden-sonuç ilişkisine bakmadan olduğu şekliyle incelemektedir. Değişkenler arasındaki kuvvet ve yönü araştırır. (Büyüköztürk, 2018; Karasar, 2016).

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada, bilgilendirilmiş onam formu (Ek-1), “Demografik Bilgi Formu” (Ek-2), algılanan baba reddini değerlendirmek için “Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (EKRÖ)–Yetişkin Kısa Formu (Baba) (Ek-3)”, suçluluk ve utanç

duygularının değerlendirilmesinde “Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ) (Ek-4)” ve son olarak zihinselleştirme düzeyini değerlendirebilmek için amacıyla “Zihinselleştirme Ölçeği (ZÖ) (Ek-5)” çevrimiçi platformda uygulanmıştır.

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır ve 25 sorudan oluşmaktadır. Yaş, eğitim düzeyi, aile yapısı, anne ve babayla kurulan geçmiş ve bugünkü ilişkilere yönelik sorular bulunmakta olup, çoktan seçmeli ve açık uçlu olarak hazırlanmıştır.

2.3.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ)- Yetişkin Kısa Formu

Rohner ve arkadaşları tarafından 1978 yılında geliştirilen 60 sorudan oluşan Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ), çocukluk döneminde ebeveynle kurulan ilişkinin algılanan kabul-red düzeylerini değerlendirebilmek için geliştirilmiştir (Varan, 2003). Bu tez kapsamında Yetişkin EKRÖ’nün kısa formu kullanılmıştır.

7-12 yaşları arasında hatırlanan ebeveyn davranışlarıyla ilgili sorular soran ölçek, sıcaklık/şefkat (9 madde), düşmanlık/saldırganlık (6 madde), kayıtsızlık/ihmal (5 madde) ve ayrışmamış red olarak (4 madde) dört alt boyuttan oluşan 24 soru içermektedir. Anne ve baba formu ayrı ayrı dolduruluyor olup, iki formda da 24 soru yer almaktadır. Yanıtlar 4’lü likert tipinde olup, “hemen hemen her zaman doğru” 4, “bazen doğru” 3, “nadiren doğru” 2 ve “hemen hemen hiçbir zaman doğru değil” 1 puan ile derecelendirilmiştir. Alınacak toplam puanlar 24 (en yüksek kabul) - 96 (en yüksek red) arasında değişmektedir. Sıcaklık/şefkat alt boyutunda alınan puanların yükselmesi kişinin ebeveyn kabul düzeyinin arttığını gösterirken diğer alt boyutlardaki puanların yükselmesi ise algılanan reddedilme düzeyinin arttığını göstermektedir (Rohner, 2005).

EKRÖ’nin kısa form Türkçe uyarlaması Dedeler, Akün ve Batıgün (2017) tarafından yapılmıştır. Orijinal halinde kayıtsızlık/ihmal ölçeğinde bulunan 13.

madde, Türkçe uyarlamada sevgi/şefkat faktörüne dahil edilmiştir. Anne Formunun iç tutarlık katsayıları .75 ile .92 arasında, test-tekrar test güvenirlik katsayıları .40 ile .83 arasında, madde toplam korelasyon aralığı ise .45 ile .82 arasında bulgulanmıştır. Baba Formunda ise; iç tutarlık katsayılarının .85 ile .96 arasında, test-tekrar test güvenirlik katsayılarının 0.86 ile 0.96 arasında, madde toplam korelasyon aralığının ise .50 ile .92 arasında olduğu belirlenmiştir. Ayıryeten, Anne Formunda iki yarım güvenirliği .88, Baba Formunun iki yarım güvenirliği ise .94 olarak saptanmıştır (Dedeler, Akün ve Durak-Batıgün, 2017). Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı baba formu için .92 olarak hesaplanmıştır.

2.3.3. Zihinselleştirme Ölçeği (ZÖ)

Zihinselleştirmeyi ölçmeye yönelik ölçüm araçlarına, zihinselleştirme ve psikopatoloji arasındaki ilişki keşfedildikten sonra ağırlık verilmeye başlanmıştır. Daha önceki ölçüm araçları büyük örneklemelerle yapılacak nicel çalışmalar için uygun olmadığından, Dimitrijević ve arkadaşları (2018) hem toplum hem de klinik örneklemdeki katılımcıların zihinselleştirme kapasitelerini değerlendiren, kapsamlı ve uygulanması kolay bir ölçüm aracı olan Zihinselleştirme Ölçeği (The Mentalization Scale-MentS) geliştirilmiştir (Törenli-Kaya vd., 2021). Ölçek; benlik (MentS-S), diğerleri (MentS-O), ve motivasyon (MentS-M) olmak üzere 3 alt ölçekten oluşan 28 soru içermektedir. Yanıtlar; ‘‘tamamen doğru’’, ‘‘çoğunlukla doğru’’, ‘‘hem doğru hem yanlış’’, ‘‘çoğunlukla yanlış’’, ‘‘tamamen yanlış’’ olmak üzere 5’li likert tipinde derecelendirilmiştir.

Ölçeğin uyarlama çalışmaları Törenli-Kaya, Alpay, Türkkal-Yenigüç ve Özçürümez-Bilgili (2021) tarafından yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçek formundan 28. 17. ve 15. maddeler çıkarılarak ölçek madde sayısı 28’den 25 soruya düşerek son şeklini almıştır. Ölçekte kendilik temelli zihinselleştirme alt boyutunda 8 madde, zihinselleştirmeye güdülenme alt boyutunda 8 madde, ötekiler temelli zihinselleştirme alt boyutunda ise 9 madde bulunmaktadır. Ölçeğin 25 soruluk son halinde 8., 9., 11., 14., 16., 17., 19., 20., 24., ve 25.

maddeler ters kodlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach iç tutarlılık katsayısı ölçeğin toplam puanı için .84, kendilik alt boyutu için .78, ötekiler alt boyutu için .80 ve güdülenme alt boyutu için 0.79 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise iç tutarlık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır.

2.3.4. Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ)

Şahin ve Şahin (1992) tarafından geliştirilen 24 maddeden oluşan Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ), suçluluk ve utanç durumlarını saptamak için geliştirilmiştir. 24 maddenin 12 tanesi utanç, 12 tanesi ise suçluluk duygularını ölçmeye yönelik iki alt ölçekten oluşmaktadır. Yanıtlar 5’li likert tipinde olup, “Çok rahatsızlık duyardım.” 5, “Epey rahatsızlık duyardım.” 4, “Oldukça rahatsızlık duyardım.” 3, “Biraz rahatsızlık duyardım.” 2 ve “Hiç rahatsızlık duymazdım.” 1 puan ile derecelendirilmiştir. 3, 6, 7, 11, 12, 14, 16, 17, 21, 22, 23, 24. maddeler suçluluk alt ölçeğinde; 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 18, 19, 20. maddeler ise utanç alt ölçeğinde yer alır. Alınan puanlar yükseldikçe suçluluk ve utanç düzeyleri yükselmektedir. Her bir alt ölçekten ayrı ayrı en düşük 12, en yüksek 60 puan alınır. Yapılan güvenirlik çalışmalarında, iç tutarlık katsayılarını suçluluk alt ölçeği için .81, utanç alt ölçeği için .80 olarak saptanmıştır. Geçerlik çalışmalarında ise suçluluk ve utanç ölçeklerinin birbiri ile korelasyonu .49 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise suçluluk alt ölçeği iç tutarlık katsayısı .84, utanç alt ölçeği iç tutarlık katsayısı .79 olarak hesaplanmıştır.

2.4. İŞLEM

Katılımcılar araştırmanın başında, bilgilendirilmiş onam formunu okuyarak, gönüllülük esasına dayalı bir biçimde çalışmaya katılmışlardır. Tüm anketler sırasıyla, demografik form, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Yetişkin Kısa Formu (Baba), Zihinselleştirme Ölçeği ve Suçluluk-Utanç Ölçeği olarak katılımcıya çevrimiçi platform (Google Forms) üzerinden sunulmuştur. Araştırmaya katılım süresi 10-15 dakika sürmektedir.

2.5. VERİLERİN ANALİZİ

SPSS Statistics 28 (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı) kullanılarak katılımcıların verileri analiz edilmiştir. Veriler çevrimiçi platformda toplanmış olup, tam olarak doldurulan ölçekler araştırmacıya ulaşmıştır. Bu nedenle kayıp veri analizine bakılmamıştır. Kullanılacak analizlerin belirlenmesi amacıyla normal dağılım analizi yapılmıştır. Normallik analizi tüm ölçekler ve alt ölçek puanlarında incelenmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin $\pm 1,50$ aralığında olduğu bulgulanmıştır. Değerler normal dağılım aralığında olduğu için veri analizinde parametrik testler kullanılmıştır (Tabachnick and Fidell, 2013). Araştırmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık katsayılarını belirlemek için Cronbach Alfa değerleri saptanmıştır. Ebeveyn kabul-reddi ve alt boyutları, utanç-suçluluk duyguları, zihinselleştirme ve alt boyutlarının demografik özelliklere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova) kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkiler Pearson Korelasyon Analizi aracılığıyla hesaplanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKİ BULGULAR

Tablo 3.1’de araştırmaya katılım sağlayan 50 bireyin sosyo-demografik özellikleri verilmiştir. Ebeveyn kabul-reddi, utanç-suçluluk duyguları ve zihinselleştirmenin, demografik özelliklere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını öğrenmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır. Analizleri gerçekleştirebilmek için öncelikli olarak demografik form aracılığıyla toplanan veriler gruplandırılmıştır. 30-40 yaş arası erkek katılımcılardan oluşan örneklemin yaş ortalaması 33.02 olarak bulunmuştur. Psikiyatrik/psikolojik rahatsızlık geçiren katılımcıların %38.8’inde anksiyete bozukluğu, %27.7’sinde depresyon, %22.2’sinde ise obsesif kompulsif bozukluk bulgulanmıştır.

Tablo 3.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Verileri

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Son Mezun Olunan Okul		
Lise	5	10.0
Lisans ve üstü	45	90.0
Aile türü		
Çekirdek aile	38	76.0
Geniş aile	11	22.0
Tek ebeveynli aile	1	2.0
Annenin Eğitimi		
Okula gitmemiş	5.0	10.0
İlkokul	20.0	40.0

Ortaokul	3.0	6.0
Lise	13.0	26.0
Lisans ve üstü	9.0	18.0
Babanın Eğitimi		
Okula gitmemiş	2.0	4.0
İlkokul	16.0	32.0
Ortaokul	9.0	18.0
Lise	8.0	16.0
Lisans ve üstü	15.0	30.0
Kardeş Sayısı		
1	2	2.0
2	20	42.0
3	17	34.0
4	5	10.0
5 ve üzeri	6	12.0
Kaçıncı Kardeş		
1	22	44.0
2	14	28.0
3	8	16.0
4	0	0
5	2	4.0
6	3	6.0
7	1	2.0
Çocuklukta Algılanan Ekonomik Düzey		

Alt düzey	12	24.0
Orta alt düzey	15	30.0
Orta düzey	15	30.0
Orta üst düzey	7	14.0
Üst düzey	1	2.0

**Katılımcıların İlk Altı Yıl Bakım Verenlerine göre İstatistiki Bulgular
(Birden fazla şık işaretlenmiştir)**

Anne	49	59.0
Baba	15	18.1
Abla/ağabey	5	6.0
Anneanne/babaaanne	8	9.6
Akraba	2	2.4
Bakıcı	3	3.6
Kreş	1	1.2

Çocukluktaki Anne Baba İlişisine göre İstatistiki Bulgular

Çok iyi	4	8
İyi	18	36
Orta	10	20
Kötü	15	30
Çok kötü	3	6

Çocukluktaki Anne Çocuk İlişisine göre İstatistiki Bulgular

Çok iyi	17	34
İyi	20	40
Orta	11	22
Kötü	2	4

Çok kötü	0	0
Babayla Bugünkü İlişkiye göre İstatistiki Bulgular		
Çok iyi	5	10
İyi	16	32
Orta	17	34
Kötü	8	16
Çok kötü	4	8
Psikiyatrik/Psikolojik Destek /Tanı		
Evet	18	36
Hayır	32	64
Ailede Psikiyatrik/Psikolojik Destek /Tanı		
Evet	19	38
Hayır	31	62

Toplanan veriler sonucunda üvey anne ya da üvey babayla büyüyen katılımcıya rastlanmamıştır. Çocukluk döneminde anne vefatı ya da baba vefatı yaşayan katılımcı sayısı 1 kişi olduğundan dolayı, analizde bu değişkenlere yer verilmemiştir. Anne babası ayrılmış olan katılımcılar toplamın %10'unu oluştururken, anne babası çocukluk döneminde ayrılan katılımcılar %6 oranındadır. Bu sebeple değişken analiz sürecinde yer almamıştır.

3.2. KULLANILAN ÖLÇEKLERİN TANIMLAYICI ANALİZ BULGULARI

Araştırmanın temel değişkenlerin tanımlayıcı özelliklerini analiz etmek amacıyla, EKRÖ Baba Formu, ZÖ ve SUTÖ'ye verilen yanıtlardan yola çıkarak, kullanılan ölçekler ve alt ölçeklerin toplam puan ortalamaları, standart sapma değerleri ve puan aralıkları incelenmiştir. Ölçeklerden alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlarla birlikte Tablo 3.2'de aktarılmıştır.

Tablo 3.2 Ölçeklerin Tanımlayıcı Analiz Bulguları

Değişkenler	Ortalama	S.S.	Aralık	En Düşük En Yüksek Değer
Baba Kabul Reddi	53.98	15.07192	29.0-96.0	24.0-96.0
Sıcaklık/Şefkat	21.06	5.86031	9.0-34.0	9.0-36.0
	11.22	4.82464	6.0-24.0	6.0-24.0
Düşmanlık/Saldırganlık	11.44	3.65982	5.0-20.0	5.0-20.0
Kayıtsızlık/İhmal	7.38	3.42196	4.0-16.0	4.0-16.0
Ayrışmamış Red				
Zihinselleştirme	91.7	10.95492	66.0-115.0	25-125
Benlik	35.08	6.47825	11.0-38.0	8.0-40.0
Diğerleri	26.46	4.44853	23.0-45.0	9.0-45.0
Güdülenme	30.16	4.55515	18.0-39.0	8.0-40.0
Suçluluk-Utanç	91.56	12.37700	61.0-116.0	60.0-120.0
Suçluluk	50.54	6.55965	30.0-60.0	30.0-60.0
Utanç	41.02	7.82589	27.0-58.0	30.0-60.0

3.3. ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

3.3.1. Çocukluk Döneminde Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi

Araştırma değişkenlerinin çocuklukta ailenin ekonomik durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile elde edilmiştir. Tablo 3.3'te görüleceği üzere çocuklukta ailenin

ekonomik durumu baba reddi puanında gruplar arasında anlamlı fark göstermiştir, $F(4, 45)=2.887$, ($p<.05$).

Tablo 3.3 Ailenin Ekonomik Düzeyinin Baba Reddine Göre İncelenmesi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	2273.332	4	568.333	2.887	.033	Alt Düzye- Orta Düzye
Gruplar içi	8857.648	45	196.837			
Toplam	11130.980	49				

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Alt düzey gelir grubu ($\bar{x}=62.$, $SS= 17.84$) ile orta düzey gelir grubunun ($\bar{x}=45.6$, $SS= 10.81$) baba reddi algıları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre; gelir grubu alt düzey olarak tanımlanan ailelerde algılanan baba reddi, gelir grubu orta düzey olarak olarak tanımlanan ailelerde algılanan baba reddine kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 3.4'te görüleceği üzere, zihinselleştirme puanı ile ailenin ekonomik durumunu incelemeye yönelik yapılan Anova analizi sonucunda, gruplar arasında farklılaşma olmadığı bulunmuştur, $F(4,45)=1.213$, $p>.05$.

Tablo 3.4 Ailenin Ekonomik Düzeyinin Zihinselleştirme Puanına Göre İncelenmesi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	572.176	4	143.044	1.213	.319	Yok
Gruplar içi	5308.324	45	117.963			
Toplam	5880.500	49				

Tablo 3.5'te görüleceği üzere, utanç puanı ile ailenin ekonomik durumu incelemeye yönelik yapılan Anova analizi sonucunda, gruplar arasında farklılaşma olmadığı bulunmuştur, $F(4, 45)=.716$, $p>.05$.

Tablo 3.5 Ailenin Ekonomik Düzeyinin Utanç Puanına Göre İncelenmesi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	179.590	4	44.897	.716	.585	Yok
Gruplar içi	2821.390	45	62.698			
Toplam	3000.980	49				

Tablo 3.6'da görüleceği üzere, suçluluk puanı ile ailenin ekonomik durumu incelemeye yönelik yapılan Anova analizi sonucunda, gruplar arasında farklılaşma olmadığı bulunmuştur, $F(4, 45)=1.418$, $p>.05$.

Tablo 3.6 Ailenin Ekonomik Düzeyinin Suçluluk Puanına Göre İncelenmesi

Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	236.075	4	59.019	1.418	.243	Yok
Gruplar içi	1872.345	45	41.608			
Toplam	2108.420	49				

3.3.2. Anne Eğitim Durumuna Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi

Baba kabul-reddi, utanç-suçluluk ve zihinselleştirmenin annenin eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile elde edilmiştir. Sonuçlara göre anne eğitim düzeyi, ana değişkenlerin alt boyutları da dahil olmak üzere gruplar arasında anlamlı fark göstermemektedir ($p>.05$).

3.3.3. Baba Eğitim Durumuna Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi

Baba kabul-reddinin, babanın eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile elde

edilmiştir. Tablo 3.7’de görüleceği gibi baba reddi puanı ile baba eğitim durumu arasında gruplar arasında anlamlı fark bulunamamıştır, $F(4,45)=.555$, $p>.05$.

Tablo 3.7 Baba Reddinin Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	523.116	4	130.779	.555	.697	Yok
Gruplar içi	10607.864	45	235.730			
Toplam	11130.980	49				

Baba reddinin sıcaklık alt boyutuyla babanın eğitim durumunun incelendiği Anova analizi sonucunda Tablo 3.8’de görüleceği üzere gruplar arasında anlamlı fark bulunamamıştır, $F(4, 45)=.252$, $p>.05$

Tablo 3.8 Sıcaklık Boyutunun Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	36.820	4	9.205	.252	.907	Yok
Gruplar içi	1646.000	45	36.578			
Toplam	1682.820	49				

Zihinselleştirme puanı ile baba eğitim durumunun incelendiği Anova analizi sonucunda gruplar arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur, $F(4, 45)=3.921$, $p<.01$. Gruplar arasındaki farkın hangi gruplarda olduğunu incelemek üzere Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Tablo 3.9’da görüleceği üzere, zihinselleştirme toplam puanının, ilkökul mezunu ($\bar{x}=84.75$, $SS= 12.24$) grup ile lisans ve lisans üstü mezunu ($\bar{x}=97.13$, $SS=8.7$) grup arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Buna göre babası lisans ve lisans üstü derecelerden mezun erkeklerin zihinselleştirme puanı, babası ilkökuldan mezun erkeklerin zihinselleştirme puanından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 3.9 Zihinselleştirmenin Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	1519.767	4	379.942	3.921	.008	İlkokul- Lisans ve Lisans üstü
Gruplar içi	4360.733	45	96.905			
Toplam	5880.500	49				

Zihinselleştirme alt boyutlarının baba eğitim durumuna göre gruplar arası farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik yapılan Anova analizleri sonucunda, diğerleri alt boyutunun gruplar arasında anlamı olarak farklılaştığı saptanmıştır, $F(4, 45)=3.025$, $p<.05$. Tablo 3.10’da görüleceği üzere, ilkokul mezunu ($\bar{x}=32.63$, $SS=5.07$) grup ile lisans ve lisans üstü mezunu ($\bar{x}=37.3$, $SS=3.33$) grup arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Babası lisans ve üstü derecelerden mezun erkeklerin zihinselleştirme alt ölçeği diğerleri puanı, babası ilkokuldan mezun erkeklerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 3.10 ZÖ Diğerleri Boyutunun Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	205.499	4	51.375	3.025	.027	İlkokul- Lisans ve Lisans üstü
Gruplar içi	764.181	45	16.982			
Toplam	969.680	49				

3.3.4. Çocukluk Döneminde Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi

Baba reddi, utanç-suçluluk ve zihinselleştirmenin çocuklukta anne baba arasındaki ilişkiye göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik yapılan tek yönlü varyans analizleri sonucunda, baba reddinin gruplar arasında farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır, $F(4,45)=5.138$, $p<.01$. Farkın hangi gruplar arasında olduğuna bakmak için Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre anne baba arasındaki ilişkiyi çok kötü olarak değerlendiren ($\bar{x}=76$, $SS=15.13$) grup ile iyi olarak değerlendiren ($\bar{x}=50.17$, $SS=10.71$) grup; çok kötü olarak değerlendiren ($\bar{x}=76$, $SS=15.13$) grup ile çok iyi olarak değerlendiren ($\bar{x}=35.8$, $\bar{x}=7.9$) grup; kötü olarak değerlendiren ($\bar{x}=59.4$, $SS=14.6$) grup ile çok iyi olarak değerlendiren ($\bar{x}=35.8$, $SS=7.9$) grup arasında anlamlı fark bulunmuştur. Anne baba ilişkisini çok kötü olarak değerlendirmiş grubun algıladığı baba reddi anne baba ilişkisini iyi ve çok iyi olarak değerlendirmiş grupların algıladıkları baba reddinden; anne baba ilişkisi kötü olarak değerlendirmiş grubun algıladığı baba reddi ise anne baba ilişkisini çok iyi olarak değerlendirmiş grubun algıladığı baba reddinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

3.3.5. Çocukluk Dönemindeki Anne-Çocuk İlişisine Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi

Baba reddi, utanç-suçluluk ve zihinselleştirmenin, çocukluk dönemindeki anne-çocuk arasındaki ilişkiye göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik yapılan tek yönlü varyans analizleri sonucunda, baba reddi ölçeğinin sıcaklık alt boyutu $F(3,46)=3.818$, ($p<.05$) ile suçluluk duygusunun $F(3,46)=3.965$, ($p<.05$) gruplar arasında farklılaştığı görülmüştür. Sıcaklık alt boyutu ile suçluluk duygusu için; gruplar arasındaki farkın hangi gruplara göre farklılaştığını belirlemek üzere Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Babadan algılanan sıcaklık puanı için yapılan Tukey testi sonucunda, çocukluk döneminde annesiyle ilişkisini çok iyi olarak ($\bar{x}=24.12$, $SS=5.21$) işaretlemiş grup ile orta olarak ($\bar{x}=17.36$, $SS=4.46$) işaretlemiş grup arasında; çok iyi olarak ($\bar{x}=24.12$, $SS=5.21$) işaretlemiş grup ile

kötü olarak işaretlemiş ($\bar{x}=17.5$, $SS=0.71$) grup arasında anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre çocukluk döneminde annesiyle ilişkisini çok iyi olarak değerlendirenlerin algıladıkları baba sıcaklığı, annesiyle ilişkisini orta ve kötü olarak değerlendiren grubun algıladığı baba sıcaklığına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Suçluluk duygusu için yapılan Tukey testi sonucunda ise, çocukluk döneminde annesiyle ilişkisini çok iyi ($\bar{x}=52.53$, $SS=5.27$) olarak değerlendiren grup ile kötü ($\bar{x}=37.5$ $SS=10.61$) olarak değerlendiren grup; iyi ($\bar{x}=50.54$ $SS=6.56$) olarak değerlendiren grup ile kötü ($\bar{x}=37.5$ $SS=10.61$) olarak değerlendiren grup; orta ($\bar{x}=50.36$ $SS=4.46$) olarak değerlendiren grup ile kötü ($\bar{x}=37.5$ $SS=10.61$) olarak değerlendiren grup arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Başka bir deyişle annesiyle ilişkisini kötü olarak tanımlayan grubun suçluluk duygusu puanı, orta-iyi-çok iyi olarak değerlendiren grupların hepsinden anlamlı düzeyde daha düşüktür.

3.3.6. Çocukluk Döneminde Bakım Verenlere Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi

Katılımcılarda baba reddi, utanç-suçluluk ve zihinselleştirmenin bakım verenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Yaşamın ilk altı yılındaki bakım verenler anne-baba vd. ve anne vd. olarak iki gruba ayrılmıştır. Bağımsız örneklem t testi sonucunda, Tablo 3.11’de görüleceği üzere baba reddinin kayıtsızlık/ihmal alt boyutu [$t(48)=2.15$, $p<.05$] gruplar arasında anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Babanın bakım veren olarak yer aldığı grubun kayıtsızlık/ihmal alt boyutu puanları ($\bar{x}=9.8$, $SS=3.44$), babanın bakım veren olarak yer almadığı grubun puanlarına ($\bar{x}=12.14$, $SS=3.56$) kıyasla anlamlı oranda daha düşüktür. Buna göre bakım verenler arasında babanın olmadığı grup, babalarından daha yüksek kayıtsızlık/ihmal algılamaktadır. İlgili sonuçlar Tablo 3.11’de verilmektedir.

Tablo 3.11 Çocukluk Döneminde Bakım Verenlere Göre Araştırma Değişkenlerinin İncelenmesi

Değişken	Bakım veren anne/baba/vd.		Bakım veren anne vd.		t	p.
	$\bar{x}$	ss	$\bar{x}$	ss		
Baba Reddi	50.07	13.40	55.66	15.62	1.21	.233
Sıcaklık	20.34	5.41	22.73	5.98	-1.33	.189
Düşmanlık/ Saldırganlık	11.33	4.047	11.17	5.18	-.108	.915
Kayıtsızlık/ İhmal	9.80	3.45	12.14	3.57	2.150	.037
Ayrışmamış Red	6.67	2.82	7.69	3.64	.964	.340

3.4. ARAŞTIRMADAKİ ANA DEĞİŞKENLERİN İLİŞKİSİ

Baba reddi, utanç-suçluluk ve zihinselleştirme arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi kullanılmıştır. Baba reddinin alt boyutları (sıcaklık, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red) ve zihinselleştirmenin alt boyutları (benlik, diğerleri, motivasyon) da analize dahil edilmiş ve değişkenler arasındaki tüm ilişkiler incelenmiştir. Korelasyon analizine yönelik bilgiler Tablo 3.12’de verilmiştir.

Elde edilen bulgularda; baba reddi ($p>.05$, $r=.07$), sıcaklık ($p>.05$; $r=.03$), düşmanlık-saldırganlık ($p>.05$, $r=.17$), kayıtsızlık-ihmal ($p>.05$; $r=-.01$) ve ayrışmamış red ($p>.05$; $r=.13$) puanları ile utanç puanları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Baba reddi ($p>.05$, $r=.03$), sıcaklık ($p>.05$, $r=.01$), düşmanlık-saldırganlık ($p>.05$, $r=.02$), kayıtsızlık-ihmal ($p>.05$, $r=.07$) ve ayrışmamış red ($p>.05$, $r=.03$) puanları ile suçluluk puanları arasında da anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Pearson korelasyon analizi sonucunda, utanç puanı ile zihinselleştirmenin alt boyutu olan benlik puanı ($p<.05$, $r=-.29$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Utanç puanı ile zihinselleştirmenin bir başka alt boyutu olan motivasyon puanı ($p<.01$, $r=.44$) arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Zihinselleştirme ($p>.05$, $r=.07$) ve alt boyutu olan diğerleri puanı ($p>.05$, $r=.15$) ile utanç puanı arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Suçluluk ile zihinselleştirmenin alt boyutları olan benlik ($p>.05$, $r=.01$) ve diğerleri ($p>.05$, $r=.17$) puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Suçluluk ile zihinselleştirme puanı ($p=.05$, $r=.24$) ve motivasyon alt boyutu puanı ($p<.01$, $r=.38$) arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.12 Değişkenler Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Baba Reddi	1										
2. Sıcaklık	-.85**	1									
3. Düşmanlık-Saldırganlık	.82**	-.47**	1								
4. Kayıtsızlık İhmal	.83**	-.68**	.53**	1							
5. Ayrışmamış Red	.91**	-.62**	.84**	.69**	1						
6. Zihinselleştirme	-.06	.07	-.07	.04	-.08	1					
7. Motivasyon	.20	-.19	.11	.23	.16	.59**	1				
8. Diğerleri	-.07	.13	-.07	.07	-.08	.79**	.42**	1			
9. Benlik	-.18	.16	-.14	-.15	-.18	.74**	.00	.36*	1		
10. Utanç	.07	.03	.17	-.01	.13	.07	.44**	.15	-.29*	1	
11. Suçluluk	.03	.01	.02	.07	.03	.24*	.38**	.17	.01	.48**	1

* $p < .01$ ** $p < .05$

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Yetişkin erkeklerin algıladıkları baba reddinin utanç ve suçluluk duygularıyla arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin aracı rolünün incelendiği araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgular tartışılacaktır. Araştırma değişkenleri demografik özelliklere göre incelenmiş ve değişkenlerin arasındaki ilişkiler yorumlanmıştır. Mevcut çalışmanın alanyazına katkısı, sınırlılıkları ve güçlü yönleri de bu bölümün konusudur.

Araştırma, baba reddi algılayan yetişkin erkeklere ulaşmayı hedeflemiştir. Örneklem daha kolay ulaşılabileceği düşünüldüğünden kartopu örneklem kullanılmış olup 82 katılımcıya ulaşılmıştır. Kabul algılayan katılımcıların zamanlarını almamak adına ankete bir ön eleme sorusu eklenmiştir. Babasıyla çocukluğundaki ilişkisini yakın olarak işaretleyen 32 katılımcı çalışmadan elenmiştir. Araştırmada, algılanan baba reddini ölçmeye yönelik kullanılan Yetişkin EKRÖ’nde yüksek red algısı 60-96 puan arasına denk gelmektedir. Geriye kalan 50 katılımcının bu puanlar arasında olması beklenerek çalışmaya devam edilmiştir. Ancak örneklemin yalnızca %30’u beklenen yüksek red düzeyinde puan almıştır. Bu durum araştırmayı, baba kabul reddinin utanç ve suçluluk duygularıyla arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin aracı rolü olarak güncellemeyi gerektirmiştir. Ebeveyn kabul red kuramına göre, ebeveyn çocuk ilişkisinde, her birey bir miktar kabul veya red duygusu algılamakta olup, deneyimlenen ilişkideki duygusal bağın kalitesine göre bazıları kabul duygusunu bazıları ise red duygusunu daha fazla hissetmektedir (Rohner, 1986/2000). Bu nedenle kabul-red kategorik olarak sınıflandırılmamaktadır. Araştırmada kabul ve reddin bir arada incelenmesi bu sayede mümkün olmuştur.

Çalışmanın ana değişkenleri olan ebeveyn kabul reddi ve alt boyutları (sıcaklık-şefkat, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red), utanç, suçluluk, zihinselleştirme ve alt boyutları (benlik, diğerleri, motivasyon) demografik formdan alınan bilgilere göre incelenmiştir.

Çocukluk döneminde ailenin ekonomik durumunun, algılanan baba reddini gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Alt gelir grubu orta gelir grubundan daha fazla red algılamaktadır. Literatüre bakıldığında gelir grubunun red algısında bir etken olduğu görülmektedir. Elder Jr. (1962)' ye göre düşük sosyo ekonomik düzeydeki ebeveynler çocuklarıyla ilişkilerinde daha baskın ve otoriter bir tutum içinde olduklarından, bu durumun algılanan reddin yüksek olmasına neden olabilir. Ebeveyn kabul reddi üzerine yapılan kültürlerarası bir araştırma sonucunda da ebeveyn reddinin sosyo-ekonomik düzeyi düşük ebeveynlerde daha yaygın olduğu bulunmuştur (Dwairy, 2010). Yakın tarihli bir araştırma bulgusu da ekonomik stres arttıkça ebeveyn sıcaklığının azaldığını göstermektedir (Davis vd., 2020). Türkiye örneğinde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara rastanmıştır (Abacı, 2018; Deniz, 2014).

Baba reddi, utanç, suçluluk ve zihinselleştirmenin annenin ve babanın eğitim seviyesine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Anne eğitim seviyesine bakıldığında, değişkenlerin gruplar arasında anlamlı fark göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında annenin eğitim durumunun çocuğun zihinselleştirme becerisinin gelişimiyle ilişkisini araştıran çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Buçakçı (2022) 'nın bulguları annenin eğitim düzeyi arttıkça, çocuğun zihinselleştirme becerisinin geliştiğini gösterirken, Çini (2022), araştırmamıza benzer şekilde anne eğitim düzeyi ve zihinselleştirme becerisi arasında ilişki olmadığını bulgulamıştır. Şili'de yapılan bir başka çalışmada ise yüksek öğrenimini tamamlamış annelerin düşük eğitim seviyesindeki annelere kıyasla zihinselleştirme kapasitesinin daha gelişmiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Santelices ve Cortés, 2022). Annede daha yüksek bir eğitim düzeyi, ebeveynin dünyayı anlama konusundaki öz-yeterliliğini artırabilir; bu da annenin çocukla konuşarak ve sorularına yanıt vererek, yanıtı bildiğine güvenerek çocukla daha fazla iletişim kurmasını sağlarken duygusal bir bağın gelişmesine katkı sağlayabilir (De Tejada Ot lora, 2016).

Baba eğitim seviyesi ile zihinselleştirme arasında gruplar arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde zihinselleştirme alt boyutu olan diğerleri

ile baba eğitim seviyesi gruplar arasında anlamlı olarak farklılaşmıştır. Toplam zihinselleştirme düzeyi ve alt boyut olan diğerlerini zihinselleştirme düzeyi, lisans ve lisans üstü mezun grupta ilkokul mezunu gruba göre daha yüksektir. Literatür incelendiğinde, zihinselleştirme üzerine yapılan araştırmaların çoğunlukla annelerin zihinselleştirme kapasitesi ve çocuğun erken gelişim evrelerinde anne ile ilişkisiyle sınırlı olduğu görülmüştür. Babaların dahil edildiği az sayıda çalışmada ise babanın zihinsel kapasitesinin özellikle ergenlik döneminde çocukların gelişimi için önemli olduğuna yönelik kanıtlar mevcuttur (Benbassat ve Priel, 2015). Daha önce bahsedildiği üzere, zihinselleştirme kapasitesi düşük ebeveynlerin, çocuğun zihinsel durumuna yetersiz duyarlılıkta süregelen bir tepki vermesi, zihinselleştirme gelişimini zorlaştırmaktadır (Fonagy vd., 2018). Babaların eğitim seviyesi yükseldikçe zihinselleştirme düzeyinin arttığını gösteren çalışmalar mevcuttur. Okul öncesi çocukların anne babalarının zihinselleştirme düzeyleri ve zihin yönelimi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sonucunda babaların eğitim nitelikleri yükseldikçe zihinselleştirme düzeylerinin arttığı bulgulanmıştır (Barreto vd., 2015). Yeni yürümeye başlayan çocukların babalarının zihinselleştirme becerilerini inceleyen bir başka çalışma, babaların çocuk odaklı zihinselleştirme düzeyinin eğitim seviyesiyle pozitif olarak ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (Buttitta vd., 2019). Ergenlerin anne babaya bağlanma, zihinselleştirme becerisi ve duygu düzenleme arasındaki ilişkiye odaklanan bir araştırmaya göre, babanın eğitim seviyesinin yükselmesi zihinselleştirme kapasitesinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Gambin vd.,2021). Bu bilgiler doğrultusunda, erkek yetişkinlerin zihinselleştirme kapasitelerinin; bebeklik, çocukluk ve ergenlik döneminde olduğu gibi babanın eğitim düzeyi yükseldikçe artış gösterdiğini söylemek mümkündür.

Baba reddi, utanç-suçluluk ve zihinselleştirmenin çocuklukta anne baba arasındaki ilişkiye göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular baba reddinin ve tüm alt boyutlarının gruplar arasında farklılaştığını göstermektedir. İlişkiyi çok kötü olarak değerlendiren grubun algıladığı baba reddi, iyi ve çok iyi olarak değerlendiren grubun algıladığı baba reddinden daha yüksektir. Kötü olarak değerlendiren grubun algıladığı baba reddi ise iyi olarak değerlendiren

gruptan daha yüksektir. Alanyazın incelendiğinde elde edilen bulguyu destekler nitelikte araştırmalar olduğu görülmüştür. Olumlu baba-çocuk ilişkilerinin genellikle olumlu evlilik ilişkileri ve olumlu aile iklimi ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Frosch, vd., 2000; Krishnakumar ve Buehler, 2000; Stevenson ve diğerleri, 2014). Türkiye örnekleminde yapılan bir çalışmada algılanan ebeveyn çatışması ile ebeveyn reddi arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur (Yılmaz, 2007). Bir başka araştırma ise, anne ve baba arasındaki çatışmanın, babadan algılanan ayrışmamış red ile ilişkili olduğu sonucuna varmıştır (Ashaboğlu, 2005).

Zihinselleştirmenin çocuklukta anne baba arasındaki ilişkiye göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde çocuğun zihinselleştirme kapasitesiyle anne babanın evlilik ilişkisinin kalitesinin ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar vardır (Jessee vd., 2018). Çalışmamızda örneklemin yaş aralığının yüksek olması anne babanın evliliğinden zihinselleştirme becerisinin ayrıştığını düşündürmektedir.

Baba reddinin sıcaklık alt boyutu çocuklukta anne çocuk ilişkisinin kalitesine göre gruplar arasında anlamlı olarak farklılaşmıştır. Çocukluk döneminde annesiyle ilişkisini çok iyi olarak değerlendirenlerin algıladıkları baba sıcaklığı, annesiyle ilişkisini orta ve kötü olarak değerlendiren grubun algıladığı baba sıcaklığından daha fazladır. Bununla beraber anne çocuk ilişkisinin kalitesinin, baba reddi ve diğer alt boyutları arasındaki ilişkide gruplar arasında fark olmadığı görülmüştür. Anneyle olan ilişkinin kalitesi, babadan algılanan sıcaklığı artırırken, baba reddiyle ilgili alt boyutları yordamamaktadır. Bu noktada anneyle olan ilişki koruyucu faktör olarak düşünülebilir.

Suçluluk duygusu, anne çocuk ilişkisinin kalitesine bağlı olarak gruplar arasında anlamlı fark göstermiştir. Annesiyle ilişkisini kötü olarak tanımlayan grubun suçluluk duygusu, orta-iyi-çok iyi olarak değerlendiren grupların hepsinden daha düşüktür. Birinci bölümde bahsedildiği üzere, olumlu ebeveyn davranışları adaptif suçluluk duygusuna yol açmaktadır (Mintz vd., 2017).

Korelasyon analizi sonuçlarında baba reddi ve alt boyutları ile utanç duygusu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç beklenmedik bir bulgu olarak yorumlanmaktadır. Alanyazında farklı sonuca ulaşan çalışmalar mevcuttur. Seçilen örnekleme yaş grubu ve cinsiyetin, bulguların farklılaşmasında bir neden olabileceği düşünülmüştür. Örnekleme yalnızca yetişkin erkeklerden oluşan bir çalışmaya denk gelinmemiştir. Baba reddinin utançla olan ilişkisinin varlığı, genellikle örneklemin kadın ve erkeklerden oluştuğu çalışmaların sonuçlarındandır. Öte yandan ebeveyn reddini ölçmeye yönelik kullanılan ölçek standart olarak EKRÖ iken, utanç duygusu için pek çok ölçek mevcuttur. Fahmy (2018)'nin çalışmasında utanç duygusu için TOSCA ölçeği kullanılmış olup, katılımcıların yaş ortalamasını 21.21'dir ve katılımcıların %88'i kadınlardan oluşmaktadır. Bu çalışma sonucuna göre, içsel ve genel utanç ile baba reddi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, dışsal utanç ile de baba reddi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Deniz (2014)'in üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmanın bulgularına göre babadan red algılayan katılımcıların, utanç duyma yatkınlıkları artmaktadır. Bu çalışmada utanç duygusu için kullanılan ölçüm aracı Moral Duygulanım Testi olmakla beraber, katılımcıların %66.2'sini kadın öğrencilerinden oluşmaktadır.

Çalışma sonucunda baba reddi ve alt boyutları ile suçluluk duygusu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ebeveyn reddi ve suçluluk arasındaki ilişkiye dair veriler sunan kısıtlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Baba tarafından reddedilme düzeyi arttıkça suçluluk eğiliminin zayıfladığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Deniz, 2014). Utanç duygusunda olduğu gibi suçluluk duygusunu ölçmek için de çeşitli ölçme araçları mevcuttur. Çalışmamızda suçluluk ve utanç duygusunu ölçmek için SUTÖ kullanılmıştır. Bu yüzden araştırma bulgularının farklılık göstermesinin nedeninin, utanç duygusunda olduğu gibi ölçüm aracı, yaş grubu ve cinsiyet kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmamız başlangıçta yüksek baba reddi algılayan örnekleme ulaşmayı amaçlanmış olduğundan dolayı katılımcı sayısı, utanç, suçluluk, ebeveyn reddi ilişkisine odaklanan sınırlı sayıda araştırmadaki örneklem

sayılarından düşük kalmıştır. Anlamli ilişki bulunamamasının bir başka sebebi olarak az sayıda katılımcıyla çalışılmış olması göz önünde bulundurulabilir.

Araştırmanın bir diğer ana değişkeni olan zihinselleştirme ile baba reddi arasında anlamli bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Zihinselleştirme alt boyutları ile baba reddi alt boyutları arasında da ilişki bulunamamıştır. Zihinselleştirme kapasitesinin, ebeveyn reddini anlamlandırmada koruyucu bir rol oynayabilceğini söyleyen araştırmalar olsa da doğrudan baba reddi ve zihinselleştirme arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmaya rastlanmamıştır. Zihinselleştirme, çocukluğun erken döneminde gelişmeye başlamakla birlikte ergenlik ve yetişkinlik döneminde de gelişim göstermeye devam etmektedir (Karterud ve Bateman, 2010). Araştırmamızda katılımcıların %90'ı lisans ve üstü eğitim seviyesini tamamlamışlardır. Örneklemin hem eğitim seviyesi yüksek bir grup olmasından hem de yaş grubu olarak kimlik gelişimini tamamladığı var sayılan bireylerden oluşmasından dolayı, temeli erken dönemde atılmış olan zihinselleştirme becerisinin zaman içinde ebeveynlerden bağımsızlaşmaya başladığı düşünülebilir.

Korelasyon analizi sonucunda, utanç puanı ile zihinselleştirmenin alt boyutu olan benlik puanı arasında negatif yönde anlamli bir ilişki saptanmıştır. Utanç, genel yargılar ve beklentilerle örtüşmeyen durumlarda doğrudan benliğin olumsuz değerlendirildiği bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Lewis, 1971). Utanca yatkınlığın, öz-değerlilikte azalmaya ve olumsuz bir benlik anlayışına neden olduğu bilinmektedir (Deniz, 2014). Bireyin ben odaklı zihinselleştirmesi, kendine dair farkındalığını artıran bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bireyin kendini daha iyi tanıması, duygu ve düşüncelerini anlamaya yönelik yatırımı, uygunsuz durumlarda ne hissedeceği bilmesine yardımcı olabilir. Bu sebeple utanç hissedeceği davranışlarda bulunmamaya dair bir farkındalık geliştirdiği düşünülebilir. Kendine yönelik zihinselleştirmeyle beraber, birey kendini daha yeterli hissetmesi ve kendine özgüven duyması da utanç duygusunun azalmasında bir etken olarak düşünülebilir. Öte yandan utanç puanı ile zihinselleştirmenin bir başka alt boyutu olan motivasyon puanı arasında pozitif yönde anlamli bir ilişki

bulunmuştur. Ölçekte motivasyon boyutu bireyin kendine ve ötekine yönelik merak duygusunu ölçmektedir. Kendinde ve dışarıda olan biteni merak eden bireyin hem kendiyle hem başkalarının zihniyle olan meşguliyeti, dışardan nasıl gözüktüğünün önemsemesine yol açarak dışsal utanç duygusu hissetmesine sebep olabilir (Gilbert, 2003).

Suçluluk ile zihinselleştirmenin alt boyutları olan benlik ve diğerleri puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Suçluluk ile zihinselleştirme puanı ve motivasyon alt boyutu puanı arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Araştırmamızda bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Yüksek baba reddi algılayan bir örnekleme ulaşmak hedeflenmiştir. Ancak planlanan sayıda red algılayan katılımcı sayısına ulaşılamamıştır. Bu yüzden az sayıda katılımcıyla baba kabul-reddi çalışılmıştır. Örneklem sayısının azlığı, literatürle eşleşmeyen bulguların en önemli sebebi olarak görülmektedir. Katılımcıların az sayıda olması, gruplarda homojen bir dağılım olmasının da önüne geçmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerden biri Zihinselleştirme ölçeğidir. Ölçeğin orijinali 2018 yılında yayımlanmış olup, Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması 2021 yılında tamamlanmıştır. Oldukça yeni bir ölçek olması sebebiyle Türkiye’de sınırlı sayıda araştırmada kullanılmıştır. Bugüne kadar alanyazında zihinselleştirme için sıklıkla kullanılan ölçek Yansıtıcı İşlev Ölçeği olduğundan dolayı, araştırma bulgularını karşılaştırmada yaşanan güçlük bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Öte yandan bu ölçeğin kullanılmasının literatüre katkı sağlayabileceği de düşünülmektedir.

Suçluluk ve utanç duygularını ölçmede kullanılan çeşitli ölçüm araçları vardır. Literatürde sıklıkla işlenen konular olmasına rağmen, araştırmalarda kullanılan ölçüm araçlarının çeşitliliği bulguların karşılaştırılması noktasında zorluğa neden olmuştur.

Çalışmanın verileri öz bildirime dayalı ölçeklerle çevrimiçi olarak toplanmıştır. Bu durumun katılımcı yanlılığına neden olabileceği bilinmektedir.

Örneklemin 30-40 yaş arası erkeklerden oluşması, bulguların genellenebilirliği noktasında soru işaretleri doğurmaktadır. Bununla beraber bu yaş aralığında örnekleme gerçekleştirilen çok az sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Bu sebeple çalışmamızın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öte yandan doğrudan baba kabul reddi ile zihinselleştirme ilişkisini inceleyen bir çalışmaya Türkiye’de rastlanmamıştır. Bu yüzden ulusal bağlamda kıyas yapılamaması bir başka sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmada yetişkin erkeklerin algıladıkları baba reddinin utanç ve suçluluk duygularıyla arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin aracı rolüne bakılmıştır. Psikolojik belirtilerle oldukça ilişkili olan utanç ve suçluluk duygularının gelişimiyle ebeveyn tutumları arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Öte yandan ebeveyn tarafından kötü muameleye kalmış çocukların da utanç ve suçluluk duygusu geliştirdiği bilinmektedir. Bununla birlikte red ve özbilinç duyguları üzerine yapılan sınırlı sayıda araştırma vardır. Var olan araştırmaların da çocuklar, ergenler ve üniversite öğrencisi örnekleminde yapıldığı görülmektedir. Kimlik gelişimini tamamladığı varsayılan bireylerin, ebeveyn reddinin etkilerini uzun vadede deneyimlemeye devam edip etmediği önemli bir araştırma sorusudur. Türkiye’de yapılan ebeveyn-red kabul araştırmalarından bazıları, algılanan baba reddinin erkeklerde kadınlardan daha yüksek olduğunu bulgulamıştır (Ünübol, 2011; Abacı, 2018; Geyik, 2018; Dural ve Yalçın, 2014). Buradan yola çıkarak baba oğul arasındaki ilişkide, yetişkin erkeğin algıladığı baba reddinin utanç ve suçluluk duygularıyla ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Araştırmanın bulguları ise bu hipotezi desteklememektedir. Hipotez doğrulanamadığı, yani ana değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı için zihinselleştirmenin olası aracı rolüne bakılması mümkün olmamıştır. Baba reddi algısı yüksek bireylerden oluşan bir örnekleme çalışmanın tekrarlanması önerilmektedir.

Ana değişkenlerle ilgili bulgular alanyazınla örtüşmemekle birlikte, demografik değişkenlerden elde edilen sonuçların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğun zihinselleştirme becerisinin geliştiği bulgusu, ülkemizdede eğitim düzeyinin gittikçe yükseldiği göz önüne alındığında, zihinselleştirmenin temelini oluşturan erken dönem anne bebek ilişkilerine babanın katılımının önemini gündeme getirmiştir. Babanın eğitim seviyesinin çocuğun zihinselleştirme becerisine katkısı uzun vadeli olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Abacı, F. D. (2018). *Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide duygu düzenleme ile kişilerarası problemlerin rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Adamsons, K., ve Johnson, S. K. (2013). An updated and expanded meta-analysis of nonresident fathering and child well-being. *Journal of Family Psychology*, 27(4), 589–599. <https://doi.org/10.1037/a0033786>
- Aktürk, İ. & Yaman, Ö. M. (2021). Madde kullanımı ve baba oğul ilişkilerine dair nitel bir değerlendirme. *İmgelem*, 5 (9), 447-477.
- Allen, J., Bleiberg, E., ve Haslam-Hopwood, T. (2003). *Understanding Mentalizing: Mentalizing as a Compass for Treatment*. <http://www.menningerclinic.com/education/~clinicalresources/mentalizing>
- Arabacı Burakçı G. (2019). *Gündelik konuşmalarda modern babalığa ve babalığın nesiller arası aktarımsal bağlamına dair kullanılan açıklayıcı repertuarlar ve ideolojik ikilemler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Arnett, J. J. (2007). Emerging adulthood: What is it, and what is it good for?. *Child development perspectives*, 1(2), 68-73.
- Ashaboğlu, F. (2005). *The relationship of interparental conflict to psychological adjustment*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi.
- Baker, C. N., ve Hoerger, M. (2012). Parental child-rearing strategies influence self- regulation, socio-emotional adjustment, and psychopathology in early adulthood: Evidence from a retrospective cohort study. *Personality and individual differences*, 52(7), 800-805.
- Baron-Cohen, S. (1995). *Mindblindness: An essay on autism and theory of mind*. The MIT Press.

- Barreto, A. L., Fearon, R. M. P., Osório, A., Meins, E., ve Martins, C. (2015). *Are adult mentalizing abilities associated with mind-mindedness? International Journal of Behavioral Development*, 40(4), 296–301.
<https://doi.org/10.1177/0165025415616200>
- Bateman, A., ve Fonagy, P. (2010). Mentalization based treatment for borderline personality disorder. *World Psychiatry*, 9, 11–15.
<https://doi.org/10.1002/j.2051-5545.2010.tb00255.x>
- Bateman, A., ve Fonagy, P. (2012). *Handbook of Mentalizing in Mental Health Practice*. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
- Bateman, A., ve Fonagy, P. (2019). Mentalization-based treatment for borderline and antisocial personality disorder. In D. Kealy & J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Contemporary psychodynamic psychotherapy: Evolving clinical practice* (pp.133148). ElsevierAcademicPress.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-813373-6.00009-X>
- Beaton, J. M., ve Doherty, W. J. (2007). Fathers' family of origin relationships and attitudes about father involvement from pregnancy through first year post-partum. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 5(3), 236–245. <https://doi.org/10.3149/fth.0503.236>
- Benbassat, N., ve Priel, B. (2015). *Why is fathers' reflective function important? Psychoanalytic Psychology*, 32(1), 1–22.
<https://doi.org/10.1037/a0038022>
- Boratav, H. B., Fişek, G. O. ve Ziya, H. E. (2018). Erkekliğin Türkiye Halleri. (2. Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Borelli, J. L., Ensink, K., Gillespie, M. L., Falasiri, E., Bernazzani, O., Fonagy, P., ve Berthelot, N. (2021). Mothers' self-focused reflective functioning interacts with childhood experiences of rejection to predict current

romantic relationship quality and parenting behavior. *Family Process*, 60(3), 920–934. <https://doi.org/10.1111/famp.12603>

Bowman, T. (1993). *The Father–Son Project. Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 74(1), 22–27.

Brewin, CR, Andrews, B., ve Gotlib, IH (1993). *Psychopathology and early experience: a reappraisal of retrospective reports*. 113(1), 82–98. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.1.82>

Buçakçı, M. G. (2022). *Aile içi iletişim ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide zihinselleştirme ve psikolojik esnekliğin etkilerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi.

Buttitta, K. V., Smiley, P. A., Kerr, M. L., Rasmussen, H. F., Querdasi, F. R., ve Borelli, J. L. (2019). *In a father's mind: paternal reflective functioning, sensitive parenting, and protection against socioeconomic risk*. *Attachment & Human Development*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/14616734.2019.1582596>

Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Calebra, N., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., ve Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71, 127–136. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00126>.

Campos R. C., Besser A. ve Blatt S. J. (2010) The mediating role of self-criticism and dependency in the association between perceptions of maternal caring and depressive symptoms. *Depression and Anxiety* 27: 1149–1157.

Campos R. C., Besser A. ve Blatt S. J. (2013) Recollections of parental rejection, self-criticism and depression in suicidality. *Archives of Suicide Research* 17: 58–74.

- Canatan, K., Konbak, E., Aslan, T., Özdemir, M. ve Yılmaz, Ö. M. (2020). Geleneksel ve modern ailelerde çocuk yetiştirme tutumları. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 151–165.
- Eren, İ. (2009). Şiddet ve cinsiyet. *BAŞKA / Psikiyatri ve Düşünce Dergisi*,(3), 155-160.
- Choi-Kain, L. W. ve Gunderson, J. G. (2008). Mentalization: ontogeny, assessment, and application in the treatment of borderline personality disorder. *The American journal of psychiatry*, 165(9), 1127–1135. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2008.07081360>
- Claesson, K., ve Sohlberg, S. (2002). Internalized shame and early interactions characterized by indifference, abandonment and rejection: Replicated findings. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 9(4), 277-284. <https://doi.org/10.1002/cpp.331>
- Cowan, P. ve Cowan, C. P. (2014). New families: Modern couples as new pioneers. A. S. Skolnick, ve J. H. Skolnick (Ed.), *Family in transition* (17. Baskı, s. 193-213). Pearson.
- Çini, A. (2022). *Ebeveyn kabul-reddi ile kişilerarası problemler arasındaki ilişkide zihinselleştirme ve duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Davis, A. N., Carlo, G., & Crockett, L. J. (2020). The role of economic stress in parents' depression and warmth and adolescents' prosocial behaviors among US Latino/as. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 26(2), 162.
- Deinhart, A. (1998). *Reshaping Fatherhood, the Social Construction of Shared Parenting*. Thousand Oaks. Sage.

- Deniz (2014). *The effects of parental acceptance - rejection/control on personality and psychopathology: Mediator role of proneness to shame and guilt*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- De Tejada, M., & Otálora, C. (2006). Estimulación cognitiva de madres del sector popular. *Investigación y postgrado*, 21(2), 43-68.
- Dural, G., & Yalçın, İ. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Ebeveyn Kabulü ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Düşünen Adam - Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 27(3), 221-232.
- Dwairy, M. (2010). Parental acceptance–rejection: A fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, 19(1), 30–35.
<https://doi.org/10.1007/s10826-009-9338-y>
- Epik, M. T., Çiçek, Ö., & Altay, S. (2017). Bir sosyal politika aracı olarak tarihsel süreçte ailenin değişen/değişmeyen rolleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.
- Elder Jr, G. H. (1962). Structural variations in the child rearing relationship. *Sociometry*, 241-262.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. W W Norton & Co.
- Fahmy, Patricia. (2018). *Parental Acceptance and Rejection, Gender and Shame: Could the Acceptance of One Parent Act as a Buffer Against the Rejection of Another Parent?* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). California Lutheran University
- Finger, E. C., Marsh, A. A., Kamel, N., Mitchell, D. G., & Blair, J. R. (2006). Caught in the act: the impact of audience on the neural response to morally

and socially inappropriate behavior. *NeuroImage*, 33(1), 414–421.
<https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2006.06.011>

Fişek, G.O. (2014). Gelenekten Değişime: Türkiye’de Aile ve Çocuklar.
[https://bupampsi.boun.edu.tr/gelenekten-degisime-turkiye-de-aile-ve-](https://bupampsi.boun.edu.tr/gelenekten-degisime-turkiye-de-aile-ve-cocuklar)
[cocuklar](https://bupampsi.boun.edu.tr/gelenekten-degisime-turkiye-de-aile-ve-cocuklar) (Erişim: 20.12.2022).

Fonagy, P., & Target, M. (1997). Attachment and reflective function: Their role in self-organization. *Development and Psychopathology*, 9(4), 679–700. <https://doi.org/10.1017/S0954579497001399>

Fonagy, P., & Target, M. (1998). Mentalization and the changing aims of child psychoanalysis. *Psychoanalytic Dialogues*, 8(1), 87–114.
<https://doi.org/10.1080/10481889809539235>

Fonagy P., Gergely G., Jurist E. L. ve Target M. (2002). *Affect Regulation, Mentalization, and the Development of the Self*. New York, NY: Other Press.

Fonagy, P., & Target, M. (2006). *The Mentalization-Focused Approach to Self Pathology*. *Journal of Personality Disorders*, 20, 544-576.
<https://doi.org/10.1521/pedi.2006.20.6.544>

Fonagy, P., Luyten, P., Moulton-Perkins, A., Lee, Y. W., Warren, F., Howard, S., Ghinai, R., Fearon, P., & Lowyck, B. (2016). Development and Validation of a Self-Report Measure of Mentalizing: The Reflective Functioning Questionnaire. *PloSone*, 11(7), e0158678.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158678>

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L. ve Target, M. (2018). *Affect regulation, mentalization and the development of the self*. Routledge.

- Forste, R., & Jarvis, J. (2007). " Just Like His Dad": Family Background and Residency with Children among Young Adult Fathers. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 5(2).
- Frosch, C. A., Mangelsdorf, S. C., & McHale, J. L. (2000). *Marital behavior and the security of preschooler–parent attachment relationships*. *Journal of Family Psychology*, 14(1), 144–161. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.14.1.144>
- Gallagher, H. L. ve Frith, C. D. (2003). Functional imaging of ‘theory of mind’. *TRENDS in Cognitive Sciences*, 7(2), 77-83.
- Gambin, M., Woźniak-Prus, M., Konecka, A., & Sharp, C. (2021). Relations between attachment to mother and father, mentalizing abilities and emotion regulation in adolescents. *European Journal of Developmental Psychology*, 18(1), 18-37.
- Geertz, C. (1965). Religion: anthropological study. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. London: Collier-Macmillan Publishers, 2-20.
- Gevrekçi, A. Ö. ve Çırakoğlu, O. C. (2017). Suçluluk ve utanç duyguları üzerine kavramsal, nöropsikolojik ve psikopatolojik bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 89–105.
- Geyik, G. (2018). *Ebeveyn kabul/reddinin yetişkinlikteki psikolojik uyum üzerindeki etkisinin cinsiyet açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. C. Güzel. (Ed.). Kırmızı Yayınları.
- Gilbert, P. (2003). Evolution, Social Roles, and the Differences in Shame and Guilt. *SocialResearch: An International Quarterly* 70(4), 1205-1230. <https://doi.org/10.1353/sor.2003.0013>

- Gilbert, P., Allan, S., & Goss, K. (1996). Parental representations, shame, interpersonal problems, and vulnerability to psychopathology. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 3, 23–34.
[https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0879\(199603\)3:13.0.CO;2-O](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0879(199603)3:13.0.CO;2-O)
- Gilligan, J. (2003). Shame, guilt and violence. *Social Research*, 70 (4), 1149– 1180.
- Gökçe, B. (1976), Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, *Hacettepe Üniversitesi Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2), Hacettepe Üniversitesi Yay., 46-67.
- Güler R, D., ve Ulutak, N.(1992). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Kurgu*, 11(1), 50-75.
- Gürsoy.(2021). *Üniversite öğrencilerinde algılanan çocuk yetiştirme stilleri ile suçluluk, utangaç ve yalnızlık arasındaki ilişkinin incelenmesi (Balıkesir İli Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Habib, C., & Lancaster, S. (2006). The Transition to Fatherhood: Identity and Bonding in Early Pregnancy. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 4(3), 235–253. <https://doi.org/10.3149/fth.0403.235>
- Halfon, S. ve Coşkun, A. (2021). Zihinselleştirmenin kültürel özellikleri ve psikolojik belirtiler ile ilişkisi üzerine bir derleme. *Nesne*, 9(22), 904-924. DOI: 10.7816/nesne-09-22-09
- Hart, D., & Matsuba, M. K. (2007). The development of pride and moral life. J. L. Tracy, R. W. Robins, & J. P. Tangney (Eds.), *The selfconscious emotions: Theory and research* içinde (s. 114 –133). Guilford Press.

- Herzog, J. M. (2001). *Father hunger: Explorations with adults and children*. Analytic Press.
- Hodgkins, N. M. (2001). The relationship of parental acceptance/rejection to hope and shame in adolescents. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 62(1-B), 550.
- Jackson, B. (1983). *Fatherhood*. Allen and Unwin.
- Jessee, A., Mangelsdorf, S. C., Wong, M. S., Schoppe-Sullivan, S., Shigeto, A., & Brown, G. L. (2018). The role of reflective functioning in predicting marital and coparenting quality. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 187–197. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0874-6>
- Kagan, J. (1978). The parental love trap. *Psychology Today*, 12, 54-61.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *Family and Human Development Across Cultures: A View From the Other Side*. Psychology Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D. (1992). Family and socialization in Turkey. J. P. Roopnarien, D. B. Carter (Ed.), Parent-childrelations in diverse cultural settings: Socialization for instrumental Competence içinde. *Annual Advances in Applied Developmental Psychology*, 5, Ablex, 75-88.
- Kalil, A., Ryan, R., ve Chor, E. (2014). Time investments in Children across family structures. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 654, 150–168. <https://doi.org/10.1177/0002716214528276>
- Karasar, N. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karterud S. ve Bateman A. (2010). *Manual for mentaliseringsbasert terapi (MBT) og MBT vurderingsskala. Versjon individualterapi*. Gyldendal Akademisk; 2010

- Khaleque, A., & Rohner, R. P. (2012). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults: a meta-analytic review. *Personality and social psychology review : an official journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 16(2), 103–115. <https://doi.org/10.1177/1088868311418986>
- Köse, B. (2012). Geçmişten günümüze aile. N. Adak (Ed.), *Değişen toplumda değişen aile sosyolojik tartışmalar içinde*. (s. 15-37). Siyasal Kitabevi.
- Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 49(1), 25–44. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00025.x>
- Lagattuta, K. H., & Thompson, R. A. (2007). The development of selfconscious emotions. J. L. Tracy, R. W. Robins, & J. P. Tangney (Eds.), *The self-conscious emotions: Theory and research içinde* (pp. 91–113). Guilford Press.
- New York, NY: Guilford PressLamb, M. E. (1979). Paternal influences and the father's role: A personal perspective. *American Psychologist*, 34(10), 938–943. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.938>
- Lamb, M. E. (2001). Kùltürler arası bakış açısı ile babanın çocuk gelişimindeki rolü ve önemi, Sempozyum Raporu. *Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayın No*, 12, 19-32.
- Lansky, M. R. (2005). Hidden Shame. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 53(3),865-890.
<https://doi.org/10.1177/00030651050530031101>
- Lewis, H. B. (1971). Shame and guilt in neurosis. *Psychoanalytic Review*, 58(3), 419–438.

- Lewis, M., Sullivan, M. W., Stanger, C., & Weiss, M. (1989). Self development and self-conscious emotions. *Child Development*, 60(1), 146–156.
- Lewis, M. (2007). Self-conscious emotional development. J. L. Tracy, R. W. Robins, & J. P. Tangney (Eds.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 134 –149). Guilford Press.
- Lutwak, N., & Ferrari, J. R. (1997). Understanding shame in adults: Retrospective perceptions of parental-bonding during childhood. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 185, 595–598.
<https://doi.org/10.1097/00005053-199710000-00001>
- Luyten, P., Campbell, C., Allison, E., & Fonagy, P. (2020). The mentalizing approach to psychopathology: State of the art and future directions. *Annual review of clinical psychology*, 16(1), 297-325.
- Luyten, P., Campbell, C., & Fonagy, P. (2021). Rethinking the relationship between attachment and personality disorder. *Current opinion in psychology*, 37, 109– 113. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2020.11.003>
- Meesters, C., Muris, P., Dibbets, P., Cima, M., & Lemmens, L. (2017). On the Link between Perceived Parental Rearing Behaviors and Self-conscious Emotions in Adolescents. *Journal of child and family studies*, 26(6), 1536–1545. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0695-7>
- Mercan, Z.ve Tezel Şahin, F. (2017). Babalık rolü ve farklı kültürlerde babalık rolü Algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Michl, P., Meindl, T., Meister, F., Born, C., Engel, R. R., Reiser, M., & Hennig-Fast, K. (2014). Neurobiological underpinnings of shame and guilt: a pilot fMRI study. *Social cognitive and affective neuroscience*, 9(2), 150–157. <https://doi.org/10.1093/scan/nss114>

- Miller, E. D. (2013). Why the father wound matters: Consequences for male mental health and the father-son relationship. *Child Abuse Review*, 22(3), 194-208.
- Mintz, G., Etengoff, C., & Gryzman, A. (2017). *The Relation between Childhood Parenting and Emerging Adults' Experiences of Shame and Guilt. Journal of Child and Family Studies*, 26(10), 2908–2920.
<https://doi.org/10.1007/s10826-017-0778-5>
- Mintz, G., Etengoff, C., & Gryzman, A. (2017). *The Relation between Childhood Parenting and Emerging Adults' Experiences of Shame and Guilt. Journal of Child and Family Studies*, 26(10), 2908- 2920.
<https://doi.org/10.1007/s10826-017-0778-5>
- Morman, M. T. , & Floyd, K. (1999). Affectionate communication between fathers and young adult sons: Individual- and relational-level correlates. *Communication Studies*, 50, 294-309.
- Morman, M. T., & Floyd, K. (2002). A "changing culture of fatherhood": Effects on affectionate communication, closeness, and satisfaction in men's relationships with their fathers and their sons. *Western Journal of Communication*, 66(4), 395- 411.
<https://doi.org/10.1080/10570310209374746>.
- Mussen P., & Rutherford, E. (1963). Parent-child relations and parental personality in relation to young children's sex-role preferences. *Child development*, 34, 589–607.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1963.tb05949.x>
- Pariset-Sparks, A., Bufferd, S. J., & Klein, D. N. (2017). Parental Predictors of Children's Shame and Guilt at Age 6 in a Multimethod, Longitudinal Study. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 46(5), 721–731. <https://doi.org/10.1080/15374416.2015.1063430>

- Piers, G., & Singer, M. B. (1971). *Shame and guilt: A psychoanalytic and a cultural study*. W. W. Norton.
- Rohner, R. P. (1980). Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview. *Cross-Cultural Research*, 15(1), 1-21.
- Pekel Uludağı, N. 2017. Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*; 20(39): 70-88.
- Pleck, J. H. (1987). American fathering in historical perspective. M. S. Kimmel (Ed.), *Changing men: New directions in research on men and masculinity içinde*. (s. 83–97). Sage Publications, Inc.
- Reuter, M. W., & Biller, H. B. (1973). Perceived paternal nurturance-availability and personality adjustment among college males. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 40(3), 339–342.
<https://doi.org/10.1037/h0034493>
- Rohner, R. P. (1975). *They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection*. HRAF Press.
- Rohner, R. P. (1980). Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview cross-cultural research. *Behavior Science Research*, 15, (1). 1-21.
- Rohner, R. P. (1986/2000). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance- rejection theory*. Sage Publications, Inc.
- Rohner, R. P. (1994). Patterns of Parenting: The Warmth Dimension In Worldwide Perspective. *Psychology and Culture*, 113-120.
- Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7(5), 157 161. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep10836851>

- Rohner, R.P. (1999). *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*. Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection. University of Connecticut Storrs.
- Rohner, R. P. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59(8), 830.
- Rohner, R. P. (2005). Parental Acceptance-Rejection Questionnaire: Test Manual. In R. P. Rohner ve A. Khaleque, *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*, 4th edition (pp. 43-106). Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P. (2015). Glossary of Significant Concepts in Parental Acceptance-Rejection Theory. Ronald and Nancy Rohner Center for the Study of Interpersonal Acceptance and Rejection, University of Connecticut. <http://www.csiar.uconn.edu>
- Rohner, R. P. (2016). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory. *IPARTheory*. <https://csiar.uconn.edu/introduction-to-partheory/#>
- Rohner, R. P. (2019). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (ipartheory), methods, evidence, and implications. University of Connecticut Center for the Study of Interpersonal Acceptance & Rejection. <https://csiar.uconn.edu/introduction-to-partheory/>
- Rohner, R. P. (2021). Introduction to Interpersonal Acceptance-Rejection Theory (IPARTheory) and Evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6 (1). <https://doi.org/10.9707/23070919.1055>
- Rohner, R. P. & Rohner, E. C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: *Cross-cultural codes*. *Ethnology*, 20(3), 245-260.

- Rohner, R. P., & Brothers, S. A. (1999). Perceived parental rejection, psychological maladjustment, and borderline personality disorder. *Journal of Emotional Abuse*, 1(4), 81-95.
- Rohner, R. P., & Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance–rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research: The Journal of Comparative Social Science*, 36(1), 15–47. <https://doi.org/10.1177/106939702129146316>
- Rohner, R. P., Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E. (2003). Cross-national perspectives on Parental Acceptance-Rejection Theory, *Marriage & Family Review*, 35(3- 4), 85-105.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). Parental Acceptance-Rejection: Theory, Methods, Cross-Cultural Evidence, and Implications. *Ethos*, 33(3), 299-334. <https://doi.org/10.1525/eth.2005.33.3.299>
- Rohner, R., ve Khaleque, A. (2008). Parental control scale (PCS): Test manual. In R. Rohner & A. Khaleque (Eds.), *Handbook for the study of parental acceptance and rejection* (pp. 107-135). Storrs: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P., ve Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E. (2012). *Overwiev of parental acceptance rejection theory, Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications*. Research Gate, https://www.researchgate.net/publication/255729046_Parental_acceptance_rejection_theory_methods_and_implications
- Rohner, R. P., & Lansford, J. E. (2017). Deep structure of the human affectional system: Introduction to interpersonal acceptance–rejection theory. *Journal of Family Theory & Review*, 9(4), 426–440. <https://doi.org/10.1111/jftr.12219>

- Rosenberg, K. L. (1998). The socialization of shame and guilt. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 58(10-B), 5673.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik İmkansız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokaklarda Erkekler. İstanbul: Metis.*
- Santelices, M.-P., & Cortés, P. A. (2022). Mentalization and Parental Stress: How Do They Predict Mother–Child Interactions? *Children*, 9(2), 280. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/children9020280>
- Sayın, Ö. (1990). *Aile sosyolojisi-Ailenin toplumdaki yeri.* Ege Üniversitesi Basımevi.
- Sefer, N. (2006). Paternal representations in late adolescence. *Unpublished master's thesis, İstanbul.*
- Skolnick, Arlene S., & Jerome H. Skolnick (2014). *Family in transition* (17. baskı). Pearson.
- Steinhausen, H.-C., & Winkler Metzke, C. W. (2004). *The impact of suicidal ideation in preadolescence, adolescence, and young adulthood on psychosocial functioning and psychopathology in young adulthood.* *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 110(6), 438–445. doi:10.1111/j.1600-0447.2004.00364
- Stevenson, M. M., Fabricius, W. V., Cookston, J. T., Parke, R. D., Coltrane, S., Braver, S. L., & Saenz, D. S. (2014). Marital problems, maternal gatekeeping attitudes, and father–child relationships in adolescence. *Developmental psychology*, 50(4), 1208.
- Stuewig, J., & McCloskey, L. A. (2005). The relation of child maltreatment to shame and guilt among adolescents: psychological routes to depression and delinquency. *Childmaltreatment*, 10(4), 324–336.
<https://doi.org/10.1177/1077559505279308>

- Sunar, D. (2002). Change and continuity in the Turkish middle class family. *Autonomy and dependence in family: Turkey and Sweden in critical perspective*, (11), 217-238.
- Stephens, W. N. (1963). *The Family in Cross-cultural Perspective*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Şahin, N. H., & Şahin, N. (1992). Adolescent guilt, shame, and depression in relation to sociotropy and autonomy. In *The World Congress of Cognitive Therapy*, Toronto (pp. 17-21).
- Tabachnick, B. G. And Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson.
- Takahashi, H., Yahata, N., Koeda, M., Matsuda, T., Asai, K., & Okubo, Y. (2004). Brain activation associated with evaluative processes of guilt and embarrassment: an fMRI study. *Neuroimage*, 23(3), 967-974.
- Tangney, J. P., Wagner, P. ve Gramzow, R. (1992). Proneness to shame, proneness to guilt, and psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology*, 101, 469-478.
- Tangney, J. P., Miller, R. S., Flicker, L., & Barlow, D. H. (1996). Are shame, guilt, and embarrassment distinct emotions? *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1256–1269. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.6.1256>
- Törenli-Kaya, Alpay, Türkkal-Yenigüç ve Özçürümez-Bilgili, G. (2021). Zihinselleştirme Ölçeği'nin Türkçe'ye çevirisinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*. Çevirimiçi ön yayın. <https://doi.org/10.5080/u25692>
- Tracy, J. L., Robins, R. W., & Tangney, J. P. (Eds.). (2007). *The self-conscious emotions : Theory and research*. Guilford Publications.

- Ünübol, M. (2011). *Üç farklı yaş grubunda ebeveyn kabul-reddi ve genel psikolojik uyumun incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Varan, A. (2003). Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKRO/K) Ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) Çocuk Formlarının Türkiye Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması.
- Varlıklar Demirkazık, Ç. N. (2021). *Erkekliği sorgularken babalara bakmak: babalık istenci, değişen babalık rolleri ve yeniden üretim alanında erkek olmak*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Veneziano, R. A., & Rohner, R. P. (1998). Perceived paternal acceptance, paternal involvement, and youths' psychological adjustment in a rural, biracial southern community. *Journal of Marriage and the Family*, 60(2), 335-343. <https://doi.org/10.2307/353852>
- von Klitzing, K. (2002). Frühe Entwicklung im Längsschnitt: Von der Beziehungswelt der Eltern zur Vorstellungswelt des Kindes. *Psyche*, 56(9-10), 863-887.
- Wagner, U., N'Diaye, K., Ethofer, T., & Vuilleumier, P. (2011). Guilt-specific processing in the prefrontal cortex. *Cerebral cortex (New York, N.Y. : 1991)*, 21(11), 2461–2470. <https://doi.org/10.1093/cercor/bhr016>
- Watson-Phillips, C. (2017). Co-identity with son is core component in father's development: same- gendered father/son relationships foster relational development in fathers. *Journal of Education and Training Studies*, 5(8), 1-12.
- Xu, Z., Zhu, R., Zhang, S., Zhang, S., Liang, Z., Mai, X., & Liu, C. (2022). Mortality salience enhances neural activities related to guilt and shame when recalling the past. *Cerebral Cortex*, 32(22), 5145-5162.

- Yaşı, Z. (2012). *Üniversite öğrencilerinde ana baba tutumlarının suçluluk ve utanç duyguları üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi), Celal Bayar Üniversitesi.
- Yılmaz, B. (2007). *Understanding Social Anxiety Through Adolescents Perceptions of Interparental Conflict and Parental Rejection*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüzer, İ. & Demez, G. (2021). Ataerkil Güç İlişkileri Bağlamında Baba-Oğul Etkileşimi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi* , 4 (1) , 15-34 .
- Zafer, A. B. (2013). Cumhuriyet ile birlikte değişen Türk aile yapısı ve kadının durumu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(24), 121-134.

EKLER

EK 1 :Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın katılımcı,

Bu araştırma, İstanbul Bilgi Üniversitesi Travma ve Afet Çalışmaları Uygulamalı Ruh Sağlığı yüksek lisans öğrencisi Sümeyra AL tarafından, Prof. Dr. Işık KARAKAYA danışmanlığında yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Çalışmanın temel amacı, yetişkin erkeklerin çocukluk döneminde baba ile yaşadıkları etkileşimin, utanç ve suçluluk duygusuyla ilişkisini incelemektir.

Bu çalışmaya katılımda gönüllülük esastır. Katılmayı kabul etmeniz durumunda, araştırmanın amacı doğrultusunda, size verilen ölçme araçları aracılığıyla bazı değerlendirmeler yapmanız beklenmektedir. Ölçeklerdeki soruları ve puanlama yönergelerini dikkatlice okuyunuz. Soruların eksiksiz ve doğru biçimde cevaplanmış olması, araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Katılım esnasında, soruları yanıtlamaya devam etmek istemezseniz çalışmadan ayrılabilirsiniz. Eğer isterseniz, sizden elde edilen tüm bilgiler silinecektir. Tüm soruların cevaplanma süresi yaklaşık olarak 10-15 dakika sürmektedir.

Bu araştırmada kimliğinizi ortaya çıkarak hiçbir soruya yer verilmemiştir. Elde edilen bilgiler tamamen araştırma amacıyla kullanılacaktır. Toplanan veriler toplu olarak değerlendirilecektir.

Araştırmacının iletişim bilgileri aşağıda verilmiştir:

EK 2: Demografik Bilgi Formu

Kaç yaşındasınız? _____

Son tamamlamış olduğunuz eğitim seviyesi nedir?

☐ Okula gitmemiş ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Lisans ve üstü

Yetiştirdiğiniz aile türünü nasıl algıyorsunuz/tanımlarsınız?

☐ Çekirdek aile (anne, baba, kardeşler aynı evde)

☐ Geniş aile (bazı akrabalarla aynı evde/binada)

☐ Tek ebeveynli aile

☐ Diğer: _____

Anneniz:

☐ Öz ☐ Üvey

☐ Hayatta ☐ Hayatta Değil

Kayıbettiğinizde kaç yaşındaydınız? _____ (Lütfen yaşınızı sayıyla yazınız)

Kim (ya da kimler) tarafından büyütüldünüz? _____

Anne eğitim durumu:

☐ Okula gitmemiş ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Lisans ve üstü

Babanız :

☐ Öz ☐ Üvey

☐ Hayatta ☐ Hayatta Değil

Kayıbettiğinizde kaç yaşındaydınız? _____ (Lütfen yaşınızı sayıyla yazınız)

Kim (ya da kimler) tarafından büyütüldünüz?: _____

Üvey babanız olduysa; hayatınızda en çok vakit geçirdiğiniz, sizin üzerinizde en çok etkisinin olduğunu düşündüğünüz baba figürünü işaretleyiniz.

☐ Biyolojik babam

☐ Üvey babam

Baba eğitim durumu:

☐ Okula gitmemiş ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Lisans ve üstü

Anne ve Babanız Hayatta ise;

Anne ve Babanız: ☐ Birlikte ☐ Ayrı

(Ayrıldıklarında siz kaç yaşındaydınız?: ____)

(Ayrıldıklarında siz kiminle yaşamaya başladınız?: ____)

Çocukluğunuzdaki anneniz ve babanız arasındaki ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?

☐ Çok kötü ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok iyi

Annenizle çocuklukta ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?

☒ Çok kötü ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok iyi

Babanızla şimdiki ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?

☐ Çok kötü ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok iyi

Siz dahil kaç kardeşsiniz?: ____

Siz ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz? ____

**Hayatınızın ilk altı yılında bakımınız büyük ölçüde kimin üzerindeydi?
(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

☐ Anne ☐ Baba ☐ Abla/Abi ☐ Anneanne/Babaanne ☐ Akraba ☐ Bakıcı

☐ Kreş ☐ Diğer:

Çocuklukta ailenin ekonomik durum:

☐ Alt düzey ☐ Orta alt-düzy ☐ Orta düzey ☐ Orta-üst düzey ☐ Üst düzey

Psikolojik/psikiyatrik bir rahatsızlık geçirdiniz mi/geçiriyor musunuz? ☐

Evet ☐ Hayır

Cevabınız EVET ise tanısı nedir?: ____ kaç yaşında iken geçirdiniz?: ____

Ailenizde psikolojik/psikiyatrik rahatsızlığı olan kimse(ler) var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız EVET ise, kim olduğunu (yakınlık derecenizi) ve biliyorsanız tanısını belirtiniz: ____

EK 3: Yetişkin EKRÖ (Kısa Form): Baba

Ronald P. Rohner, 1989, 1997

Yönerge: Bu sayfada baba-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Her bir ifadeyi dikkatle okuyun. Babanızın, siz 7-12 yaşları arasındayken, size karşı davranışlarını en iyi şekilde ifade edeni düşünün. Hızlı çalışın. İlk izleniminizi verin ve diğer maddeye geçin. Maddeler üzerinde çok düşünmeyin.

Her cümleden sonra 4 tane kutu çizilmiştir. Her ifadeyi okuduktan sonra o ifade babanızın size karşı davranışları konusunda ne kadar doğruysa, “ Hemen hemen her zaman doğru“, “Bazen doğru“, “Nadiren doğru“ veya “Hiçbir zaman doğru değil“ şeklinde işaretleyiniz.

Unutmayın, hiçbir cümlemin doğru ya da yanlış yanıtı bulunmamaktadır. Babanızın size davranmasını beklediğiniz davranışı **DEĞİL**, babanızın size karşı olan asıl davranışını işaretlemeniz beklenmektedir.

Örneğin:

BABAM	BABAM İÇİN DOĞRU		BABAM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
1. Babam ben hiç yokmuşum gibi davranırdı	☐	☒	☐	☐

BABAM	BABAM İÇİN DOĞRU		BABAM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren Doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
1. Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐
2. Bana hiç ilgi göstermezdi.	☐	☐	☐	☐
3. Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırırdı.	☐	☐	☐	☐
4. Hak etmediğim zaman bile bana vururdu.	☐	☐	☐	☐
5. Beni tam bir baş belası olarak görürdü.	☐	☐	☐	☐
6. Kızdığı zaman beni cezalandırırdı.	☐	☐	☐	☐
7. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldü.	☐	☐	☐	☐
8. Benden hoşlanmıyor gibiydi.	☐	☐	☐	☐
9. Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenirdi.	☐	☐	☐	☐
10. Bana bir sürü kırıncı söz söylerdi.	☐	☐	☐	☐
11. Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelirdi.	☐	☐	☐	☐
12. İstenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu bana hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐
13. Bana çok ilgi gösterirdi.	☐	☐	☐	☐
14. Beni kırmak için elinden geleni yapardı.	☐	☐	☐	☐
15. Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unutturdu.	☐	☐	☐	☐
16. Yanlış davrandığımda benden hoşlanmadığımı hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐

17. Yaptığım şeylerin önemli olduğunu bana hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐
18. Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit ederdi.	☐	☐	☐	☐
19. Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşüncelerimi ifade etmemden hoşlanırdı.	☐	☐	☐	☐
20. Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi	☐	☐	☐	☐
21. İstenmediğimi bana belli ederdi.	☐	☐	☐	☐
22. Beni sevdiğini belli ederdi.	☐	☐	☐	☐
23. Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmezdi.	☐	☐	☐	☐
24. Bana karşı yumuşak ve iyi kalpliydi.	☐	☐	☐	☐

EK 4: Zihinselleştirme Ölçeği

Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve size en uygun seçeneği 1 ile 5 arasında işaretleyiniz.

1	2	3	4	5
Tamamen yanlış	Çoğunlukla yanlış	Hem doğru hem yanlış	Çoğunlukla doğru	Tamamen doğru
1. Davranışlarıma yol açan nedenleri anlamayı önemserim.			(1) (2) (3) (4) (5)	
2. Başkalarının kişilik özellikleri hakkında karar verirken ne söyleyip ne yaptıklarını dikkatlice gözlerim.			(1) (2) (3) (4) (5)	
3. Başkalarının duygularını tanıyabilirim.			(1) (2) (3) (4) (5)	
4. Çoğunlukla başkaları ve onların davranışları üzerine düşünürüm.			(1) (2) (3) (4) (5)	
5. Genellikle insanları neyin rahatsız ettiğini ayırt edebilirim.			(1) (2) (3) (4) (5)	
6. Başkalarının duygularını paylaşabilirim (örn. Acısını/sevincini paylaşmak gibi).			(1) (2) (3) (4) (5)	
7. Birisi beni sinirlendirdiğinde neden o şekilde tepki verdiğimi anlamaya çalışırım.			(1) (2) (3) (4) (5)	
8. Kendimi kötü hissettiğimde üzgün mü, korkmuş mu yoksa kızgın mı olduğumdan emin olamam.			(1) (2) (3) (4) (5)	
9. Başkalarının davranışlarını anlamaya çalışarak vaktimi harcamayı sevmem.			(1) (2) (3) (4) (5)	
10. Başkalarının düşünce ve duygularını bildiğimde davranışları hakkında doğru tahminlerde bulunabilirim.			(1) (2) (3) (4) (5)	
11. Çoğu kez kendime bile neden öyle bir şey yaptığımı izah edemem.			(1) (2) (3) (4) (5)	
12. Bazen bir başkasının duygularını o bana henüz bir şey söylemeden anlayabilirim.			(1) (2) (3) (4) (5)	

13. Yakın olduğum insanlarla ilişkilerimde ne olup bittiğini anlamayı önemserim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14. Kendimle ilgili hoşuma gitmeyecek bir şeyi keşfetmek istemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15. Yakın olduğum insanlarla sık sık duygular hakkında konuşurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16. Üzüldüğümü, incindiğimi ya da korktuğumu kendime itiraf etmeyi güç bulurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17. Sorunlarım hakkında düşünmekten hoşlanmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18. Yakın olduğum insanların belirgin özelliklerini doğru ve ayrıntılı biçimde tarif edebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19. Tam olarak nasıl hissettiğim konusunda sıklıkla kafam karışıktır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20. Duygularımı ifade etmek konusunda uygun sözcükleri bulmak benim için zordur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21. İnsanlar bana kendilerini anladığımı ve akıllıca tavsiyeler verdiğimi söyler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22. İnsanların neden belirli şekillerde davrandıkları hep ilgimi çekmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23. Ne hissettiğimi kolayca tanımlayabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24. İnsanlar kendi duyguları ve ihtiyaçları hakkında konuşurlarken aklım başka şeylere kayar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25. Hepimiz hayat şartlarına tabi olduğumuz için başkalarının niyetlerini veya isteklerini düşünmek anlamsızdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 5: Suçluluk Utanç Ölçeği (SUTÖ)

Bu ölçeğin amacı bazı duyguların hangi durumlarda ne derece yoğun olarak yaşandığını belirlemektir. Aşağıda bazı olaylar verilmiştir. Bu olaylar sizin başınızdan geçmiş olsaydı, ne kadar rahatsızlık duyardınız. Lütfen her durumu dikkatle okuyup öyle bir durumda ne kadar rahatsızlık duyacağınızı aşağıdaki ölçekten yararlanarak maddelerin yanındaki sayıların üzerine (X) işareti koyarak belirleyiniz.

1. Hiç rahatsızlık duymazdım 4. Epey rahatsızlık duyardım
2. Biraz rahatsızlık duyardım 5. Çok rahatsızlık duyardım
3. Oldukça rahatsızlık duyardım

DURUM	Hiç	Biraz	Oldukça	Epey	Çok
1. Bir tartışma sırasında büyük bir hararetle savunduğunuz bir fikrin yanlış olduğunu öğrenmek.	1	2	3	4	5
2. Evinizin çok dağınık olduğu bir sırada beklenmeyen bazı misafirlerin gelmesi.	1	2	3	4	5
3. Birinin size verdiği bir sırrı istemeyerek başkalarına açıklamak.	1	2	3	4	5
4. Karşı cinsten birinin kalabalık bir yerde herkesin dikkatini çekecek şekilde size açıkça ilgi göstermesi.	1	2	3	4	5
5. Giysinizin, vücudunuzda kapalı tuttuğunuz bir yeri açığa çıkaracak şekilde buruşması ya da kıvrılması.	1	2	3	4	5
6. Bir aşk ilişkisi içinde sadece kendi isteklerinizi elde etmeye çalıştığınızı ve karşı tarafı sömürdüğünüzü fark etmeniz.	1	2	3	4	5
7. Sorumlusu siz olduğunuz halde bir kusur ya da yanlış için bir başkasının suçlanmasına seyirci kalmak.	1	2	3	4	5
8. Uzman olmanız gereken bir konuda, bir konuşma yaptıktan sonra dinleyicilerin sizin söylediklerinizin yanlış olduğunu göstermesi.	1	2	3	4	5
9. Çok işlek bir iş merkezinin bulunduğu bir köşede herkesin size bakmasına sebep olacak bir olay yaşamak.	1	2	3	4	5
10. Lüks bir restoranda çatal bıçak kullanmanız gereken yerde elle yemek yediğinizin fark edilmesi.	1	2	3	4	5

11. Başkalarını aldatarak ve onları sömürerek büyük kazanç sağlamak.	1	2	3	4	5
12. İşçilerinin sağlığına zarar vereceğini bildiğiniz halde, bir yönetici olarak çalışma koşullarında bir değişiklik yapmamak.	1	2	3	4	5
13. Sözlü bir sınav sırasında kekelediğiniz ve heyecandan şaşırduğumuzda, hocanın bu halinizi kötü bir sınav örneği olarak bütün sınıfa göstermesi.	1	2	3	4	5
14. Tanıdığımız birinin sıkıntıda olduğunu bildiğiniz ve yardım edebileceğiniz halde yardım etmemek.	1	2	3	4	5
15. Bir partide yeni tanıştığımız insanlara açık saçık bir fıkra anlattığımızda birçoğunun bundan rahatsız olması.	1	2	3	4	5
16. Akılsızca, bencilce ya da gereksizce büyük bir harcama yaptıktan sonra ebeveyninizin mali bir sıkıntı içinde olduğunu öğrenmek.	1	2	3	4	5
17. Arkadaşınızdan bir şeyler çaldığımız halde arkadaşımızın hırsızlık yaparım siz olduğunuzu hiçbir zaman anlamaması.	1	2	3	4	5
18. Bir davete ya da toplantıya rahat gündelik giysilerle gidip herkesin resmi giyindiğini görmek	1	2	3	4	5
19. Bir yemek davetinde bir tabak dolusu yiyeceği yere düşürmek.	1	2	3	4	5
20. Herkesten sakladığımız ve hoş olmayan bir davranışın açığa çıkarılması.	1	2	3	4	5
21. Bir kişiye hak etmediği halde zarar vermek.	1	2	3	4	5
22. Alış-veriş sırasında paranızın üstünü fazla verdikleri halde sesinizi çıkarmamak	1	2	3	4	5
23. Ailenizin sizden beklediklerini yerine getirememek	1	2	3	4	5
24. Çeşitli bahaneler bularak yapmanız gereken işlerden kaçmak.	1	2	3	4	5

EK 6: Etik Kurul Değerlendirme Sonucu

Etik Kurul Onayı, bu tezin basılı halinde mevcuttur.

